

MOKSLO LIETUVA

2005 m. balandžio 7–20 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 7 (319)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Algirdas Julius Greimas: neišblėsusios atminties pėdsakais

Vilniaus universiteto bibliotekoje kovo 16 d. atidaryta gana neįprasta paroda *Algirdo Greimo vaikystė*. Tektų gerokai pasukti galvą, norint prisiminti kitą parodą, kurioje būtų analizuojamas mokslo, meno ar literatūros įžymybės ne nueitas gyvenimo kelias ar išskirtinis kūrybos laikotarpis, bet pirmasis jo gyvenimo dešimtmetis. Taip yra šioje Algirdui Julijui Greimui skirtoje parodoje: pristatytas ir analizuojamas šios iškili asmenybės su Kupiškio susijęs pirmasis gyvenimo dešimtmetis, aprėpiantis 1917–1927 metus.

Kad atsitiko būtent taip, esama tam tikro atsitiktinumo, bet pakanka ir dėsingumų. Atsitiktiniu gali atrodyti tas faktas, kad Imatroje, Suomijoje, prieš keletą metų vykusiam Muzikos prasmės kongrese A. J. Greimo mokiniai prof. Eras Tarastis (Eero Tarasti, Helsinkio universitetas) ir prof. Kostinas Mieranas (Costin Mioreanu, Sorbonos universitetas), sužinoję, kad prof. Karolis Rimtautas Kašponis yra bai-

gęs Kupiškio gimnazija, labai susidomėjo ir pasiūlė jam parengti studiją, analizuoti A. J. Greimo Kupiškyje gyventąjį periodą.

Kiek pasvarstęs K. R. Kašponis ryžosi, tuo labiau, kad jį nuo A. J. Greimo Kupiškio gimnazijoje skyrė 15 metų, be to, Kupiškyje daug metų mokytojavo K. R. Kašponio tėvai, vadinasi, aplinka gerai žinoma. Neatrodė, kad gali kilti bent kiek didesnių sunkumų.

Visoje šioje istorijoje buvo ir savų dėsingumų, kuriuos atsekti visai nesunku. Dėsinga jau tai, kad prof. K. R. Kašponio moksliniai interesai persipynė su Paryžiaus semiotikų mokyklos atstovų, buvusių A. J. Greimo mokinių, keliais. Taikydamas lyginamąjį ir tikimybinį-statistinius metodus bei matematinius modelius muzikos melodikos ir harmonijos sąvokoms tirti, analizuodamas muzikos, poezijos ir dailės ryšius bei analogijas, skirtingų meno šakų ryšius bei prasmes K. R. Kašponis neišvengiamai turėjo įžengti į semiotikos

mokslo valdas. Prasmių paieškos atvedė prie A. J. Greimo, kuris teigė, kad visoms žmogiškų mokslų disciplinoms reikia sukurti naują kalbą, kurią gamtos mokslai turi matematikos kalbos forma. Ko gero, čia reikalingas paaiškinimas, ką A. J. Greimas vadino žmogaus mokslais. Trumpai tariant, žmogaus mokslus nuo gamtos mokslų, pasak A. J. Greimo, skiria šis požymis: gamtos mokslai tiria tai, kas yra, o žmogaus mokslai – ką daiktai reiškia. Semiotikos mokslas ir yra žmogiškiems, žmogaus mokslams pritaikyta matematinė kalba.

Susitikimai su A. J. Greimo mokiniais ir šalininkais K. R. Kašponį skatino pajusti ir asmeninę atsakomybę už savo tautiečio Lietuvoje paliktų gyvenimo žymių išaiškinimą, garsinimą, puoselėjimą, gal net tolesnį jų likimą.

Apie visa tai šiame straipsnyje ir kalbėsime su Lietuvos muzikos ir teatro akademijos prof. **Karoliu Rimtautu KAŠPONIU**.

Nukelta į 8 p.

Konstancija Greimienė, Algirdas Julius Greimas, Gražina Greimaitė ir Julius Greimas. Tula, 1918 m. (Felicitijos Jakutytės asmeninis archyvas, Kupiškis). Tai pirmoji žinoma A. J. Greimo nuotrauka

Prof. Karolis Rimvydas Kašponis prie Algirdui Julijui Greimui skirtos parodos stendo

Seni vilniečiai – kaip giminiečiai

Šiais seno vilniečio ir tikro Vilniaus žinovo Juozo Maceikos dažnai kartotais žodžiais norisi pradėti pašnekėsį su rašytoja ir publiciste Birute Mackonyte. Per savo ilgą žurnalistinio darbo karjerą jai pačiai yra tekę daryti daugybę interviu, tikriausiai daug daugiau, negu vėlesniais laikais kitų plunksnos brolių bei seserų pačiai teko būti kalbintai. Daugiausia skaitytojų populiarumo B. Mackonytė pelnė, ko gero, savo parašytais detektyvais.

Šį kartą mūsų pokalbio tema kita – tarpukario Vilniaus lietuviai. Vadinamojoje Vilniaus krašto problemoje Vilniaus lietuviams teko ypatinga vieta. Prieš porą metų įkurtas *Vilniečių ainių klubas* jungia daugiausia tuos sostinės gyventojus, kurių tėvai prieš Antrąjį pasaulinį karą gyveno Vilniuje, reiškęsi lietuviybės veikloje ir tuo pelnė mūsų pagarbą.

Nukelta į 10 p.

2 p.

TAURUS
LIETUVIS,
KILNUS
ŽMOGUS

3 p.

IŠĖJO!
AMŽINYBĖ

5 p.

!
SEPTYNMYLIUS
INOVACIJŲ
BATUS

6-7 p.

KTU
DISTANCINIO
MOKYMO
CENTRE

13 p.

LIETUVIUS
TELKIANČIS
SIMPOZIUMAS

PAGARBA KILNIAM ŽMOGUI, TVIRTAM LIETUVIUI

Jono Rytis Puodžiaus 70-ajam gimtadieniui

Jonas Puodžius buvo atskirtas nuo šeimos ir išvežtas į „garsiuosius“ Rešiotų lagerius. Mirė 1941 m. lapkričio 14 d. neišaiškintomis aplinkybėmis. Kapas nežinomas. Motina parašė jaudinančią atsiminimų knygą *Viltis galia*, 2004 m. išleistą Kaune.

Jonas Rytis, ištrūkęs iš bolševikų sukurto pragaro ir grįžęs į Lietuvą, atkakliai siekė mokslą. 1951–1955 m. mokėsi Kauno politechnikume (ryšių specialybė). 1955–1960 m. studijavo Kauno politechnikos institute (skaičiavimo mašinų specialybę). Baigęs studijas 1960–1979 m. dirbo Vilniaus skaičiavimo mašinų gamykloje. Buvo Specialaus konstravimo biuro inžinierius, sektoriaus vedėjas, skyriaus vedėjas. Dirbdamas parašė disertaciją apie automatizuotą skaičiavimo mašinų projektavimą. Ją apgynęs (1979 m.) pradėjo dėstytojo darbą Kauno politechnikos institute (dabar – Technologijos universitetas), buvo Skaičiavimo centro direktorius. Lietuvai atgavus laisvę nuo 1991 m. pradėjo organizuojamąją mokslo ir studijų veiklą. 1991–1994 m. buvo Mokslo ir studijų departamento skyriaus vedėjas, Valstybinių mokslo studijų ir technologijų tarnybos direktoriaus pavaduotojas, direktorius, o nuo 1994 m. – Švietimo ir mokslo ministerijos sekretorius, viceministras. Nuo 1998 m. iki šiol dirba Lietuvos mokslo taryboje.

Šių eilučių autorius Jubiliatą pa-

žįsta nuo 1995–1996 m., kai teko vadovauti Lietuvių kalbos institutui. Jau tada turėta ne viena proga įsitikinti J. R. Puodžiaus sugebėjimu ir kompetencija dirbti nurodytos srities vadovaujama darbą. Vėliau, kai buvo formuojama Švietimo ir mokslo ministerijos vadovybė, dėl J. R. Puodžiaus tinkamumo eiti viceministro pareigas nekilo nė menkiausias abejonės, be to, jį palaikė daugelio mokslo įstaigų vadovai. Ir nenusivilita, nes Jubiliatas, kaip niekas kitas, gerai orientavosi mokslo ir studijų srityje, labai sėkmingai tvarkė kuruojamos srities reikalus. Sudarė sąlygas ministrui gilintis į kitas Ministerijos veiklos sritis. J. R. Puodžiui tada dirbti nebuvo lengva. Ką reiškia vien biudžeto lėšų skirstymas aukštosios mokyklos, kuomet kiekvienas rektorius finansų „paklodę“ tempdavo į savo pusę (liaudis pasakytų, it šuo jaučio odą, stengdamasis atkasti kuo didesnę kašni), nepaisydamas bendrųjų valstybės reikalų! Reikėjo didelio viceministro takto, išvalgumo. Beje, tuomet Jubiliatas dirbo ne tik dienomis, bet ir naktimis pasiaukojamai, savęs netausodamas.

Didelė Jubilato kompetencija šių eilučių autoriui išryškėjo ir rengiant bendrus pranešimus mokslinėms konferencijoms: Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumui 1997 m. Čikagoje ir prestižinei konferencijai 1998 m. Kauno tech-

nologijos universitete, taip pat rašant bendrą straipsnį *Švietimo ir mokslo reformos pagrindinės kryptys*, paskelbtą Švietimo ir mokslo ministerijos leidybos centro Informaciniame leidinyje 1998 m. Nr. 8.

Jubiliatas yra 2 išradimų ir apie 40 mokslinių straipsnių autorius, tarp jų reikšmingų metodinių darbų studentams skaičiavimo mašinų projektavimo temomis, taip pat straipsnių įvairiais mokslo ir studijų reguliavimo klausimais.

Aktyviai veikia *Lapteviečių* brolijos veikloje. Ilgą laiką buvo jos valdybos narys. Stengiasi Laptevo jūros tragediją įamžinti paminkluose, knygose, vaizdajuostėse, muziejiniuose eksponatuose ir t. t.

Nuo 1998 m. su Jubiliatu tenka ypač artimai bendrauti. Susidraugavo ir mūsų šeimos. Tapome lyg giminės. Stiprybės semiamės stebėdami, kaip didvyriškai Jonas su nuostabiąja žmona Marija atlaiko sunkiausius gyvenimo smūgius, pastaruoju metu – labai skaudžią vienintelio sūnaus netektį.

Visų, kurie pažįsta šiuos žmones, negali nežavėti jų poelgių kilnumas, geranoriškumas, pastangos kitiems padėti.

Linkiu jiems sveikatos ir kūrybinės energijos toliau dirbant mūsų mylimos Tėvynės gerovei.

Akad. Zigmąs Zinkevičius

Jubiliatas Jonas Puodžius su žmona Marija

Technikos mokslų daktaras docentas Jonas Rytis Puodžius gimė 1935 m. kovo 23 dieną. Kaip ir visi dori tos kartos lietuviai, nukentėjo nuo raudonųjų okupantų, labiau negu daugelis kitų. Jį, šešerių metų vaiką,

kartu su tėvais – Alantos mokyklos mokytojais – bolševikai 1941 m. birželio 14 d. ištrėmė į Sibirą, iš pradžių į Barnaulą, paskui – į Jakutiją, prie Laptevų jūros. Užpoliarėje ištėvėrė Trafimovsko salos pragara. Tėvas

Monografija apie profesorių Petrą Šalčią

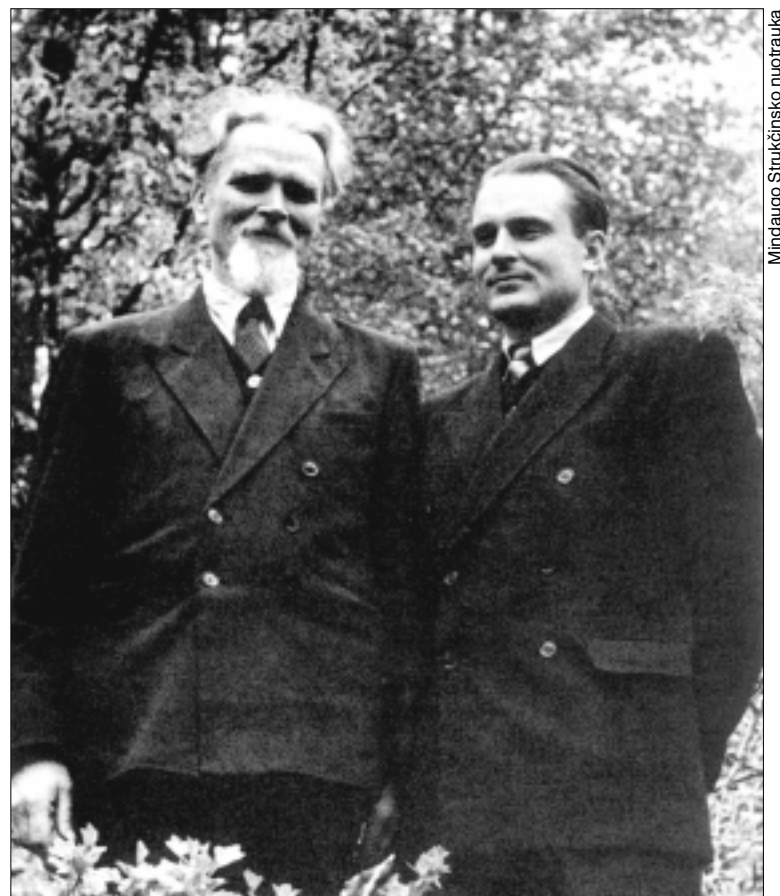
Tada buvo žinomas nepaprastas P. Šalčiaus darbštumas – gausybė straipsnių, *Talkos* žurnalo redagavimas. Sovietinės okupacijos metu iš pradžių dirbo Kauno ir Vilniaus universitetuose, Lietuvos mokslų akademijoje. Energingai tęsė anksčiau pradėtus Lietuvos ūkio istorijos tyrimus. 1950 m. P. Šalčius buvo sovietinio kadru valymo auka – pašalintas iš Vilniaus universiteto ir Lietuvos mokslų akademijos. Tik mirus Josifui Stalinui, P. Šalčius vėl buvo priimtas į darbą. Prieš daugelį metų pradėtų Lietuvos ūkio istorijos tyrimų P. Šalčius, net ir atleistas iš darbo, nenutraukė. Šiuo intensyviu darbu sukaupia didžiulę medžiagą apie Lietuvos pramonės, prekybos, žemės ūkio istoriją, baudžiavos manufaktūras, Lietuvos valstiečius.

Dėl ankstyvos mirties P. Šalčius (1893–1958 m.) neišvydo išleistų savo darbų. Prasidėjus „atsilimui“, pradėti leisti P. Šalčiaus raštai. Pirmieji raštai buvo skirti kooperacijai, teorinės ekonomikos ir ekonominės minties istorijai, vėliau – Lietuvos žemės ūkio, Lietuvos prekybos istorijai (iš viso – 4 raštų tomai). Išleista monografija *Kooperatinė ekonomika. Bibliografija*. Mašinarščiuose liko *Lietuvos pramonės istorija, Lietuvos valstiečiai* ir kitokia medžiaga, sukaupia Vilniaus universiteto Rankraščių skyriuje *P. Šalčius F181*.

Porą savaitių prieš minint Vilniaus universiteto 425 metų sukaktį, pasirodė doc. dr. Vincento Lukoševičiaus monografija *Profesorius Petras Šalčius, jo kooperacinė, pedagoginė ir mokslinė veikla* (Vilnius, *Margi raštai*, 2004, 375 p.).

Rengdamas šią monografiją, V. Lukoševičius panaudojo P. Šalčiaus *F 181* sukaupią medžiagą: dienoraščius, laiškus, autobiografijas, straipsnius ir įvairius kitus šaltinius.

Skirtingai nuo daugelio išleistų knygų apie žymius žmones, kur yra įvairių asmenų atsiminimų, V. Lukoševičius pateikia medžiagą apie P. Šalčių gimnazijoje, studijų metus Maskvoje, nepriklausomoje Lietuvoje, okupacijų metu. Autorius aptaria P. Šalčiaus, kaip kooperacijos teoretiko, mintis, jo pedagoginę veiklą. Daug vietos skiria ūkio istorijos tyrinėjimams ir P. Šalčiaus sukauptos medžiagos aptarimui. Aprašomas ir asmeninis P. Šalčiaus gyvenimas, pateikiamos nuotraukos, dokumentų

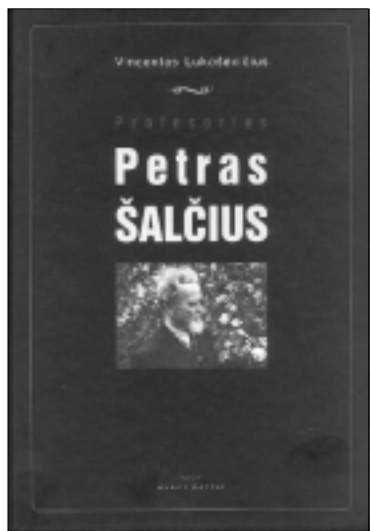

Petras Šalčius su seserėnu Mindaugu Strukčinsku, būsimu Petro Šalčiaus archyvo globėju

kopijos. Visa tai pagyvina monografiją. V. Lukoševičius yra net trijų P. Šalčiaus raštų sudarytojas, o dabar parengė ir monografiją. Šią knygą platina Vilniaus universiteto knygnas *Littera*, įsikūręs VU Filologijos

fakulteto kiemelyje, Universiteto g. 5, Vilnius, tel.: (8 ~ 5) 268 7258.

Prof. Mindaugas Strukčinskis, Profesoriaus Petro Šalčiaus archyvo globėjas

Tarpukario Lietuvoje Petras Šalčius buvo žinomas kaip vienas įžymiausių kooperacijos praktikų ir teoretikų. Greta aktyvaus darbo šioje srityje, P. Šalčius skaitė paskaitas nuo pat universiteto įsteigimo Kaune.

GEOLOGIJOS IR GEOGRAFIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą instituto jaunesniojo mokslo darbuotojo 0,5 etato vietai užimti Jūros tyrimų skyriuje, koef. 1,5–1 vieta, geologijos kryptis, sedimentologija.

Reikalavimai kvalifikacijai – specializacija jūros kvartero pjūvio tyrimų srityje, jūrinių tyrimų metodų išmanymas ir darbo su GIS technologijomis (ArcView 3.2-8.0 programų paketai) įgūdžiai.

Dokumentai (prašymas direktoriaus vardu, gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymas, išsilavinimą liudijantis dokumentas, mokslinių publikacijų per pastaruosius 5 metus sąrašas) priimami Geologijos ir geografijos institute, Ševčenkos g. 13, Vilnius, vieną mėnesį nuo konkurso paskelbimo spaudoje dienos.

Telefonas pasiteirauti: (8 ~ 5) 210 4692, el. paštas: veteikis@geo.lt

Direktorius

Į Amžinybę iškeliavo meile pagrįstos civilizacijos kūrėjas

Dangų ir Amžinybę simbolizuoja Šv. Petro bazilikos Romoje kupolas

Į tolimiausią savo kelionę – į Amžinybę – iškeliavo Jonas Paulius II, kurį teisėtai galėtume vadinti kiekvieno ir visų mūsų Popiežiumi. XX a. jis atliko tai, ką I a. darė Kristus mokinyms apaštalas Paulius – mėgino apkelti visą krikščioniškąjį pasaulį.

Jonas Paulius II nukeliavo daug daugiau, nes šiais laikais krikščioniškasis pasaulis nepalyginami didesnis. Vatikane prieš 100-ąją kelionę pasakelboje popiežiaus Jono Pauliaus II apaštalinų vizitų statistikoje pabrėžiama, kad jis buvo nukeliavęs 1 mln. 160 tūkst. 113 kilometrų. Šis atstumas yra daugiau kaip tris kartus ilgesnis už nuotolį tarp Žemės ir Mėnulio. Iš visų 194 pasaulio valstybių Šventasis Tėvas yra aplankęs 129. Per apsilankymus 614-oje visų žemynų miestų ir miestelių buvo aukojama

mos Šv. Mišios, Popiežius pasakė apie pustrėčio tūkstančio pamokslų ir prakalbų, kurios susilaukė didžiulio dėmesio. Daugumą jų Jonas Paulius II sakė nacionaline vietos kalba arba dialektu.

Keistas dalykas: su visais pasaulio žmonėmis, įvairių tikėjimų ir politinių įsitikinimų, Šventasis Tėvas rasdavo bendrą kalbą, nes kalbėjo žmogaus dvasios kalba. Kaip jokia kita XX a. asmenybė, Jonas Paulius II vienijo žmoniją. Jam nebuvo išrinktųjų tautų, išskirtinių asmenų – taip mylintis Tėvas bendrauja su savo vaikais. Visiems Jis buvo didžiulis moralinis autoritetas, Ganytojas, kurio žodžiai nesiskyrė nuo kasdienybės darbų ir į ateitį nukreiptų siekių.

Būdamas visiems toks artimas ir savas, Šventasis Tėvas kartu buvo ir liko iki šiol neatskleistos paslapties

asmenybė: vieniems jis atrodė pernelyg liberalus, kitiems – pernelyg konservatyvus, neleidęs Katalikų bažnyčiai sparčiau modernizuotis, žengti kartu su naujojo amžiaus reikėmis. Ko gero, taip ir liko iki galo nesuprastas. Gal dar nebuvo laiko giliau analizuoti jo raštų – filosofinių, skirtų religinėms, dvasinio gyvenimo įžvalgoms. Pagaliau juk jaunystėje Karolis Voityla (Karol Józef Wojtyła), būsimasis popiežius, rašė eilėraščius, ir visai neprastus. Sutarinama dėl vieno: tie Jono Pauliaus II raštai bus studijuojami, analizuojami ir po daugelio metų, ne tik krikščioniškajam pasauliui jie svarbūs.

Pasaulis be Jono Pauliaus II – su ta mintimi teks susitaikyti, bet tai įvyks labai greitai, iki galo įsisąmoninti gali ir nepavykti. Mūsų kartai gal net neįmanomas dalykas, nes

Šventasis Tėvas Jonas Paulius II 2000-aisias Jubiliejiniais Šventaisiais metais, skirtais Kristaus gimimui, susitikime su pasaulio žurnalistais

tektų išplėsti ir dalį savęs, iš atminties išbraukti mūsų išgyventus istorinius XX a. įvykius. Šventasis Tėvas buvo daugelio svarbiausių Europoje vykusiu istorinių procesų greitinotojas ir skatintojas. Kitaip nei daugelis XX a. Europos „pertvarkytojų“ ir svetimų kraštų dalytojų, Europos žemėlapiu karpytojų, Šventasis Tėvas pasaulį pertvarkyti kvietė ne su kalaviju rankose, bet su Meilės ir Tiesos žodžiu lūpose ir širdyje. Kalbėjo apie visiems tikintiesiems, abejojančioms ir netikintiesiems labai suprantamus dalykus – žmogaus prigimtines teises, demokratiją ir žmogiškąsias vertybes.

Lietuviams Jonas Paulius II visados išliko ir kaip mūsų tautos fizinio kūno dalelė: gimė Vadoviciuose iš Lietuvos kilusios motinos Emilijos Kaciorovskos-Voitylos (Emilia Kaczorowska-Woityła) ir lenko tėvo Karolio Voitylos (Karol Wojtyła) šeimoje.

1992 m. liepos mėn. savo kaip Lietuvos ambasadoriaus prie Šventojo sosto skiriamuosius raštus Popiežiui įteikė Kazys Lozoraitis. Kaip nepaminti ta proga Jono Pauliaus II mūsų ambasadoriui tuomet ištartų žodžių: *Jūsų atvykimas į Romą, į Romos vyskupų būstą, yra kur kas daugiau, negu skiriamųjų raštų teikimo ce-*

remonija. Šio susitikimo Apaštališkosios sosto ir Lietuvos santykių ir Lietuva laukė ir tikėjosi ilgus metus. Dabar mes ne užmezgame naujų Apaštališkojo sosto ir Lietuvos santykių, bet gražiname jiems visą spindesį po šio ilgo pusės amžiaus, per kurį Apaštaliniai rūmai visados buvo atviri Lietuvos pasiuntinybei, ištikimai atstovavusiai Romoje išmėginimus patiriančiai Jūsų tautai.

Žodžiai, kuriais daug pasakyta. O po metų su trupučiu, 1993 m. rugsėjį, Jonas Paulius II lankėsi Lietuvoje: Vilniaus arkikatedroje, Šv. Jonų bažnyčioje, Kryžių kalne, Šiluvoje, Kauo Santakoje, sostinės Vingio parke susitiko su Lietuvos žmonėmis.

Nebeįsivysime iš Amžinojo miesto pasaulio krikščioniškąsias tautas sveikinimo žodžių kiekvienos iš tų tautų kalba, kai Švento Tėvo lūpose taip širdingai ir jaudinančiai skambėdavo lietuviškai tariamas kreipinys ir sveikinimas: *Broliai lietuviai...* Su Jonu Pauliumi II baigiasi ištisa epocha, kurios liudininkais ir dalyviais likimo mums buvo lemta tapti.

Šį Šventąjį Tėvą pasaulio spauda kartais pavadindavo interneto laikų, informacinės visuomenės popiežiumi. Ko gero, yra tiesos, nes kaip joks kitas Ganytojas, Jonas Paulius II siekė atvirumo, kuo platesnio žmonių bendravimo. Daug dėmesio skyrė žiniasklaidai, buvo jos mėgiamas. Įsiminė 2000-aisias, Jubiliejiniais Kristaus metais vykęs Šventojo Tėvo susitikimas su pasaulio žurnalistais. Ne vien su jais, nes prieš tai vyko Popiežiaus susitikimai su pasaulio mokslininkais, lygiai kaip ir su daugelio kitų profesijų bei veiklos sričių atstovais. Visiems savas, artimas ir šiltas Žmogus.

Žvelgdamas į sunkios ligos palytėtą ir palinkusią senelio figūrą, tikriausiai ne vienas pagalvojo: dvasia stipresnė už fizinį kūną ir Popiežius tai įrodė kiekviena savo gyvenimo diena. Savo gyvenimo ir veiklos nuostatoms liko ištikimas iki paskutinės gyvenimo akimirkos. Dar niekada per Švento Sosto istoriją tokio atsivėrimo žmonėms ir pasauliui nėra buvę: net ir iškeliaudamas į paskutinę savo žemiškąją kelionę, Šventasis Tėvas buvo su žmonėmis, kartu su visais. Mirtis jam tapo dar vieno atradimo – susiliejimo su amžinybe – džiaugsmas.

Švento Tėvo sostas liko tuščias...

Pradžia Nr. 6

Toliau pristatome 2004 m. Lietuvos mokslo premijomis apdovanotuosius darbus, trumpai apibūdiname laureatų mokslinę veiklą.

Stiprina Lietuvos statybos mokslo darbų tarptautinį autoritetą

Technologijos mokslų srityje 2004 m. Lietuvos mokslo premiją pelnė Vilniaus Gedimino technikos universiteto prof. Edmundo Kazimiero Zavadsko ir jo buvusio aspiranto, o dabar prof. Artūro Kaklauskio darbų ciklas *Statybos šakos modeliavimas (metodai, modeliavimas, sprendimų paramos ir informacinės sistemos, internetinės technologijos, praktiniai taikymai)*.

Darbe apibendrintas daugybė teorinių, eksperimentinių ir praktinių statybos šakos tyrimų, kuriuos atliekant buvo išspręstos labai sudėtingos statybos mokslo problemos. Darbų cikle atlikti teoriniai apibendrinimai ir sukurti nauji statybos krypties mokslo šakos teoriniai skyriai bei aštuoni nauji daugiakriterinių sprendimų priėmimo metodai. Sukurta pastato gyvavimo proceso ir jo sudėtinę dalių daugiakriterinės analizės teorija. Sukurtos aštuonios originalios daugiakriterinės sprendimų paramos sistemos, padedančios kompleksiskai analizuoti pastatų gyvavimo procesą bei jų dedamąsias dalis.

Autoriai sukūrė šešias internetinės sprendimų paramos sistemas – statybos, nekilnojamojo turto, pastatų ūkio valdymo, renovacijos, inovacijų statyboje, etikos, priimančių sprendimus, subalansuotas plėtros, statybos produktų verslo, produkcijos eksporto. Pavyko sukurti Lietuvos statybos šakos ir nekilnojamojo turto sektoriaus analizės, modeliavimo ir prognozės modelį. Teoriniai rezultatai pritaikyti, atliekant Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos užsakymus, taip pat vykdamy tyrimus pagal PHARE programą.

Ciklo autoriai sukūrė Lietuvos statybos šakos plėtros iki 2015 m. strategiją, kuria siekiama statybose veiksmingiau naudoti turimus išteklius, plėtoti sukauptą potencialą. Autorių išvalgos panaudotos Lietuvos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimu 853 patvirtintoje *Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikėje strategijoje*.

Autorių pastangomis Vilniaus Gedimino technikos Statybos fakultete nuo 1999 m. pradėtas dvejų metų *Nekilnojamojo turto vertinimo ir valdymo* nuotolinio (internetinio) mokymo magistrantūros studijos. Jų darbais remiamasi studijose *Statybos ekonomika ir verslas, Internetinės technologijos ir nekilnojamojo turto verslas*, taip pat įvairiose specializacijose. Apie 180 magistrantų šiuo metu studijuoja pagal prof. E. K. Zavadsko ir prof. A. Kaklauskio suformuotus statybos mokslo modeliavimo principus bei jų pasiūlytas kompiuterines mokymo sistemas.

E. K. Zavadsko ir A. Kaklauskio darbai taikomi dalyvaujant 11 ES projektų (*PHARE, Framework-5, Leonardo da Vinci, Tempus* ir kt.). Gautas teigiamas atsakymas dalyvauti dviejuose *Framework-6* projektuose, kuriems skirta per 1 mln. litų. Mokslininkai 1996–2002 m. skaitė pranešimus aptariamų darbų ciklo tema daugelyje tarptautinių konferencijų: Didžiojoje Britanijoje, Austrijoje, Baltarusijoje, Belgijoje, Graikijoje, Danijoje, JAV, Ispani-

Kad Lietuvos vardas skambėtų

2004 m. Lietuvos mokslo premijos laureatai fizikai Andrius Dubietis, Arūnas Varanavičius ir Gintaras Valiulis su Vilniaus universiteto Kvantinės elektronikos katedros vedėju akad. Algiju Petru Piskarsku (trečias iš kairės)

joje, Latvijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, PAR, Portugalijoje, Prancūzijoje, Rumunijoje, Suomijoje, Švedijoje, Vokietijoje, Taivane, Singapūre, Liuksemburge. Visa tai liudija ir Lietuvos statybos mokslo darbų tarptautinį autoritetą. Autorių darbai cituojami apie 400 šaltinių, kuriuose minimi nuo vieno iki keliolikos jų darbų. E. K. Zavadsko ir A. Kaklauskio svarbiausi apibendrinantys darbai atspindi trijose knygose bei šešiose monografijose (kai kurios parašytos su bendraautoriais).

Esminis šviesos lokalizacijos reiškinio sampratos pokytis

Fizinių mokslų srityje labai svarų darbą pateikė Vilniaus universiteto fizikai. Šis faktas neturėtų stebinti, nes fizikai kone kasmet yra tarp apdovanotųjų. Vis dėlto Andriaus Dubiečio, Gintaro Valiulio ir Arūno Varanavičiaus darbų ciklas *Netiesinė šviesos lokalizacija (1993–2003 m.)* nusipelnė ypatingo dėmesio.

Tai laike ir erdvėje lokalizuotų šviesos struktūrų formavimui bei taikymui skirti darbai, kuriuos sudaro 57 moksliniai straipsniai, paskelbti Lietuvos ir užsienio mokslinėje spaudoje. Iš jų 38 straipsniai paskelbti leidiniuose, kurie įtraukti į Mokslinės informacijos instituto (ISI) sąrašą, 8 paskelbti *Physical Review Letters*, 11 – *Optics Letters* žurnaluose. Fizikams nėra reikalo aiškinti, kokia mokslinė vertė šiuose prestižiniuose ir labai cituojamuose žurnaluose paskelbtų straipsnių. Bendras pateiktų darbų citavimo indeksas yra didesnis negu 500.

Mokslo premija įvertintame darbe pateikti originalūs tyrimų rezultatai. Jie rodo perėjimą nuo klasikinio laikinės ir erdvinės šviesos impulsų bei pluoštų lokalizacijos supratimo prie modernaus laikinio-erdvinio (erdvėlaikinio) stipriai lokalizuotų bangų paketo aprašymo. Tai esminis šviesos lokalizacijos reiškinio sampratos pokytis. Išdėstytos prielaidos, metodai ir eksperimentų būdai, kuriais galima sukurti stipriai lokalizuotus šviesos būsenas, vykstant netiesinėms parametrinėms sąveikoms.

Autorių darbų ciklas aprėpia tris svarbiausias savaiminės šviesos energijos koncentracijos, vykstant netiesinei šviesos ir medžiagos sąveikai, tyrimų kryptis. Pirmoji – laikinė

šviesos impulsų lokalizacija (saviplūda ir laikiniai solitonai). Antroji – erdvinė šviesos pluoštų lokalizacija (parametrinė difrakcija, erdviniai solitonai ir šviesos gijos). Trečioji – stipriai laike ir erdvėje lokalizuotų bangų paketų žadinamos X-bangos.

Pirmą kartą pasaulyje stebėti ir ištirti šie fizikiniai vyksmai: parametrinė šviesos difrakcija; neolinearus plataus spektro signalų parametris stiprinimas; pakreipto fronto šviesos impulsų savisplūda; laikinių solitonų generacija teigiamos grupinių greičių dispersijos terpėje; sukurti solitonų formavimas; atrastos optinės netiesinės X-bangos.

Šie gautieji rezultatai gilina fundamentinį šviesos ir medžiagos sąveikos reiškinį suvokimą, išvados taikomos modernioje optikoje bei plėtojant šiuolaikines šviesos technologijas. Darbas apie sukurti solitonų formavimą 2000 m. skelbtas žurnale *Physical Review Letters* buvo pažymėtas kaip vienas reikšmingiausių XX a. paskutinio dešimtmečio netiesinės optikos darbų. Ko gero, išties išskirtinis įvertinimas.

Kaip itin reikšmingas išskirtas darbas, kuriame pademonstruota netiesinės X-bangos kvadratinio netiesiškumo terpė (paskelbta 2003 m. žurnalo *Physical Review Letters*). Keturi autorių pastarųjų metų straipsniai atrinkti į trečius metus leidžiamą internetinį ultrasparčiųjų vyksmų mokslo svarbiausių pasiekimų rinkinį *Virtual Journal of Ultrafast Science*.

Netenka stebėtis, kad ciklo darbai autoriams padėjo laimėti finansuojamas programas *Pavyzdinis mokslo centras ląstelių biologijos ir lazerių tyrimams (CEBIOLA)* ir *Europos jungtinė lazerių laboratorija (LASERLAB-Europe)*.

Fizikų apdovanotasis darbų ciklas atveria naujas galimybes netiesinės optikos monociklinių (atosekundžių) elektromagnetinių impulsų generacijos, nanometrinių matmenų optinių bangolaidžių įrašymui skaidriose medžiagose, fotoninių kristalų ir fotoninių šviesolaidžių kūrimui. Erdvėje ir laike lokalizuotų bangų paketų taikymas suteiktų galimybę perduoti plataus spektro signalus be dispersinių ir difrakcinių trikdžių ne tik vakuume, bet ir medžiagoje. Būtų galima padidinti matymo gylį mikroskopų bei tomografų vaizdinimo sistemose. Erdviškai lokalizuoti dariniai su topologiniu krūviu (sukuriai) gali būti taikomi sudarant su-

perstiprius magnetinius laukus plazmoje, sukuriant ypač didelio stiprio kryptingus krūvininkų srautus. Pasaulyje jau kuriamos nuotolinio teršalų aptikimo atmosferoje sistemos, skelbiama apie elektros išlydžio (žaiibo) valdymą. Šie laimėjimai prisidės prie naujos kartos koherentinių lazerinių šaltinių sukūrimo.

Vilniaus universiteto fizikų tiriami šviesos lokalizacijos reiškiniai glaudžiai susiję su įvairiomis fizikos sritimis – netiesine akustika, atomo ir dalelių fizika, astrofizika. Netiesinės optikos reiškiniai stebimi sąveikaujant su materijos (medžiaginėms) bangoms, kai netiesiškumą lemia pačių elektringųjų dalelių sąveikos.

Fundamentinė jaunų fizikų (du iš apdovanotųjų dar tik perkopė savo keturiasdešimtmetį) darbų reikšmė veikiausiai dar labai pravers mokslui skverbiantis vis giliau į Visatos sandarą, ir atliekant labai praktiškus darbus, kuriant naujos kartos mokslinius prietaisus. Galima tik pasidžiaugti, kad mokslo daktarų A. Dubiečio, G. Valiulio ir A. Varanavičiaus mokslo premija apdovanotasis darbų ciklas yra graži dovana ir Vilniaus universiteto Kvantinės elektronikos katedros 35-erių sukakčiai, kuri 2004 m. pabaigoje buvo gražiai paminėta.

Tolimos priklausomybės modeliai

Skiriant mokslo premijas nebuvo pamiršti matematikai – Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto darbuotojai Liudas Giraitis, Remigijus Leipus ir Donatas Surgailis, apdovanoti už darbų ciklą *Tolima priklausomybė: modeliai, ribiniai dėsniai, statistinės išvados*.

Per pastaruosius 20 metų susikūrė nauja tikimybių teorijos sritis, susijusi su toloma priklausomybės sąvoka, reiškinčiais įvairių priklausomybės dydžių lėta gesimą, didėjant „atstumui“ tarp stebėjimų. Šis reiškinys stebimas hidrologijoje, statistinės fizikos, telekomunikacijos, ekonomikos, finansų srityse ir t. t. Tolimos priklausomybės modelių, jų teorinių pagrindų ir statistinių išvadų tyrimas tampa svarbus šiuolaikinės tikimybių teorijos uždavinys, ši problema plėtojama ir aptariama mūsų matematikų darbų cikle.

Jį sudaro 1985–2003 m. mokslin-

nėje spaudoje paskelbti 86 straipsniai, iš kurių 52 leidiniuose, įtrauktuose į ISI sąrašą. Ciklas apima tolimos priklausomybės matematinis modelius bei jų savybes; tolimos priklausomybės procesų ribines teoremas; statistines išvadas (parametrų įverčius, hipotezių tikrinimą, trendo išskyrimą; Burgerso lygties statistinių sprendimų asimptotiką).

Darbų ciklo rezultatai buvo pristatyti 30 kvietinių pranešimų tarptautinėse konferencijose Vilniuje, Paryžiuje, Lilyje, Marselyje, Londoje, Ciuriche, Florencijoje, Čikagoje ir kt. Vieno iš recenzavusio darbų ciklą matematiko nuomone, tai svarbiausi per paskutinius 20 metų Lietuvos matematikų darbai.

Darbai, praversiantys kuriant naujas medžiagas

Chemikai profesoriai Vitalijus Janickis ir Aivaras Kareiva tapo 2004 m. Lietuvos mokslo premijos laureatais už darbų ciklą *Nauji neorganiniai junginiai ir kompozicinės medžiagos: susidarymo, sandaros, cheminių, fizikinių ir taikomųjų savybių tyrimai (1973–2003 m.)*.

Ciklą sudaro 173 straipsniai, iš kurių 89 publikuoti užsienio ir tarptautiniuose leidiniuose. Gauta 10 patentų, 188 konferencijose spausdinta medžiaga ar tezės (iš jų 37 skaityti pranešimai tarptautinėse konferencijose). Įdomu, kad autoriai dirba skirtingose mokslo institucijose: V. Janickis yra Kauno technologijos universiteto Neorganinės chemijos katedros vedėjas, o A. Kareiva vadovauja Vilniaus universiteto Bendrosios ir neorganinės chemijos katedrai.

Šie autoriai tyrė chalkogenuis, t. y. nemetalinius cheminius elementus. Tirdami seleno modifikacijas kartu su prof. Olavu Fossu (Norvegija) lietuviai chemikai atrado γ -monoklininio ciklooktaseleno raudoną modifikaciją, kuri buvo išskirta tiriant grandinių seleno junginių reakcijas.

Šiuolaikinėms technologijoms svarbūs lengviausio iš chalkogenu – deguonies junginiai su metalais, t. y. metalų oksidai. Vilniaus universitete išvystytas zolių-gelių metodas daugiakomponentams oksidams gauti. Rezultatai padėjo įsiterpti į NATO, 6-osios bendrosios programos projektus.

Viena svarbiausių neorganinės chemijos užduočių – parengti efektyvius sintezės procesus naujoms nanomedžiagoms gauti. Daugiakomponentams metalų oksidams sintetinti plačiai taikomas zolių-gelių metodas, kuris padeda sintetinti ir naujas keramines medžiagas.

Svarbūs mokslui ir naujų medžiagų technologijoms darbai atliekami Kauno technologijos universitete. Išaiškinti kai kurių chalkogenu junginių reakcijų vandens tirpale mechanizmai. Išaiškintas naujai izoliuotų junginių taikomosios savybės: katalizinės (svarbios perdirbant hidrosulfidų tirpalus, gaunamus valdant pramonės išmetamas dujas nuo sieros junginių), biologinių ir antibakterinių poveikį, taikant polichalkogenu junginius dielektrikų paviršiaus modifikavimui, sudarant plonus puslaidininkius ir elektrai laidžius sluoksnius.

Bus daugiau

Gražvydas Kantvydas

Iš senų kaliošų – į septynmylius inovacijų batus

Tarp geriausių šalies įmonių, kurioms įteiktas *Inovacijų prizas 2005*, už inovatyvų produktą I vieta atiteko UAB *Norta*. Jos veiklos sritis – paviršiaus apdorojimo technologijos. Bendrovėje vykdomi moksliniai tyrimai termininių dangų srityje. Pavyko sukurti unikalų katalitinių dangų ant metalinio substrato dengimo metodą, kuris užpatentuotas Lietuvoje ir JAV.

Kalbiname UAB *Norta* inovacinių projektų vadovą Paulių LUČINSKĄ.

Kuo ypatingos bendrovėje „Norta“ kuriamos dangos? Kur jos taikomos?

Iki šiol pasaulyje niekam nepavyko pagaminti lankstaus katalizatoriaus. Jei pavyktų tokį sukurti, tai būtų esminė techninė naujovė. Primsiu, kad katalizatorius – tai tam tikrų cheminių reakcijų greitintojas, lėtintojas arba, galima ir taip sakyti – sukėlėjas. Daugelis važinėjame lengvaisiais automobiliais, kuriuose veikia vienokie ar kitokie katalizatoriai.

Norta kuria katalizatorius ne tik automobilių, bet ir chemijos pramonei. Kai kurios cheminės reakcijos iš viso nevyktų, jei nebūtų tų katalizatorių. Mūsų katalizatoriai ir katalitinės dangos unikalios tuo, kad juose panaudotas precedento neturintis sukibimas su metaliniu pagrindu, todėl tuos katalizatorius pavyksta lankstyti, atlikti įvairias mechanines operacijas.

Kodėl reikia to lankstumo?

Tam, kad būtų galima pagaminti įvairių formų katalizatorius. Iš tiesų šiuandien pirmiausia pagaminama forma, paskui ji nardinama į suspensiją – tam tikrą dalelių želę arba mišinį, mikstūrą. Ištraukus džiovinama, vėl nardinama, ir taip daug kartų, kol forma pasidengia daugeliu sluoksnių. Toks būdas nepatogus, nes tada dangos neatsparios mechaniniams smūgiams, į mikstūrą reikia nardinti jau pagamintą produktą, iš jo jau negalima formuoti to, ko norėtume.

Mūsų gamybos technologija nuo tradicinės skiriasi tuo, kad pirmiausia ant metalinio pagrindo užpurškiame dangą, paskui iš jos galime formuoti norimos formos gaminį. Mūsų partneriams tai labai patogiu, nes įsigiję mūsų dangų, kurios yra lankščios folijos pavidalo, iš jų gali formuoti pageidaujamos formos gaminius. Iki šiol tai buvo neįsivaizduojama. Tai labai didelis privalumas, nes gamintojams leidžia neatskleisti savo konstrukcijos ypatumų, kurie gali būti technologinėmis paslaptimis.

Beje, mūsų lankščios folijos pavidalo dangos atlaiko staigius temperatūros pokyčius. Automobilių pramonėje tai labai svarbu. Įsivaizduokime, kad automobilis įvažiuoja į balą, katalizatorius staigiai atšaldomas, paskui vėl staigiai įkaista nuo išmetamųjų dujų. Kitaip tariant, mūsų gamintų katalizatorių savybės padeda išspręsti daug problemų.

Kur glūdi „Nortos“ dangų privatumų esmė? Kaip pavyko sukurti tokias dangas?

Esmė – pačioje dangų gamybos

UAB „Norta“ inovacinių projektų vadovas Paulius Lučinskas

technologijoje, padengimo paviršiuje. Taikome terminį užpurškimą specialiai tam sukurtais ir paruoštais milteliais ir ant metalinio pagrindo gauname reikalingas katalitines dangas. Jau sakiau, kad mūsų dangomis padengti katalizatoriai lankstūs, bet dangos nenubyra lankstant, taigi mums pavyko suderinti du priešingus dalykus: dangos porėtumą ir gerą sukibimą. Jei į mūsų dangas pažvelgtume pro mikroskopą, pagalvotume, kad jos panašios į populiarių Lietuvoje konditerijos gaminių – šakotį. Porėtumas suteikia labai didelį laisvo paviršiaus plotą. 1 g tokio katalizatoriaus gali turėti dešimtis ar šimtus kvadratinų metrų ploto, priklausomai nuo sprendžiamų uždavinių bei taikymo sričių.

Kaip galėtumėte apibūdinti „Nortos“ bendrovės darbuotojus, savo kolegas?

Mūsų bendrovė įkurta 1991 m. Kaune, dirba jungtinė tarptautinė

komanda. Mums pavyko sutelkti daugiametę patirtį turinčius darbuotojus. Bendrovę sudaro du vienas nuo kito nepriklausomi skyriai: vienas – prekybos, kitas – mokslinio tyrimo.

Bendrovėje labai inovatyvi aplinka, profesionalus personalas – dirba nemažai mokslų daktarų. Turime nemažai Europos šalių ir JAV patentų. Patentų srityje pagal daugelį techninių sprendimų tikrai neatsilikame nuo kitų šios srities specialistų pasaulyje. Kai kur gal net pirmuajame.

Kuo dar užsiima „Norta“?

Dirbame srityje, kurioje daugelis bendrovių siekia panašių rezultatų, tačiau pavyko gauti kol kas tik mums. Kad ir toks faktas: šiuo metu dalyvaujame trijose 6-osios bendrosios programos projektuose. Vienas iš projektų – tai *EXOCAT*. Jis skirtas nekelio transporto dyzelinių variklių katalizatorių sukūrimui. Projekte daug partnerių, o vie-

nas žymesnių – italų koncernas *Fiat*.

Kitas projektas – *BURNER-CAT*, skirtas buitinių katilų katalitiniams degikliams tyrinėti. Šiame projekte svarbiausias mūsų partneris yra *Gaz de France*. Tai pasaulyje gerai žinoma bendrovė.

Trečias projektas *BiGPOWER* – tai biodujų jėginių gazifikacijos procesuose naudojamų katalizatorių, skirtų degutų skaidymui, sukūrimas. Vykdydami šį projektą, bendradarbiaujame su partneriais: *VTT* (Suomija), Vienos technikos universitetu, *Jenbacher* (Austrija), *MEL Chemicals* (Anglija) ir kitais. Tarp žinomų partnerių yra ir danų bendrovė *Haldor Topsoe*, kuri valdo didelę pasaulinę šios srities rinkos dalį, bei anglų bendrovė *Johnson Matthey*, kuri aptarnauja tokius koncernus kaip *Audi* ir *BMW*. Šiuo metu danai ir anglai susidomėję mūsų siūlomais katalizatoriais, taip pat atlieka pateiktų pavyzdžių tyrimus, siekdami nustatyti pritaikymo galimybes.

Ką galite pasakyti apie bendrovės „Norta“ ateities galimybes?

Pasitikime savimi. Pasaulio inovacijų rinkoje yra tokia sąvoka – *radikalioji technologija (disruptive technology)*. Visos didelės bendrovės naudoja si eksperimentų paslaugomis, kurie brangina savo gerą vardą, ir iš didžiulio jų srauto atranda geriausius pasiūlymus. Jei ekspertai pražiopsotų staiga išskylančią *radikaliąją technologiją*, tai ji rinkoje galėtų veržliai konkuruoti su tradicinėmis technologijomis. Nedrįsčiau *Nortos* kuriamų technologijų įvardyti kaip *radikaliųjų* – būtų pernelyg pretenzinga, bet užsimezges bendradarbiavimas su žymiomis pasaulio bendrovėmis ir dalyvavimas tarptautiniuose projektuose užtikrina mūsų sukurtų technologijų panaudojimą.

Ką Jums ir Jūsų atstovaujamai bendrovei reiškia apdovanojimas „Inovacijų prizas 2005“?

Pirmiausia manau, kad tai vienas iš daugybės žingsnelių, kuriuos reikia nueiti visai Lietuvos pramonei, norint įsitraukti į tarptautinį

bendradarbiavimą. Dar daug turės nuveikti ne tik inovatyviausios mūsų įmonės, bet ir Vyriausybė, nes būtinai privalome padidinti tą pridėtinę vertę, kurią šiandien Lietuva eksportuoja.

Prisiminkime bendrovės *Nokia* pavyzdį: ji pradėjo nuo tualetinio popieriaus ir kaliošų gamybos. Šiandien tai yra viena solidžiausių pasaulyje telekomunikacijų pramonės įmonių, bet visa tai galėjo įvykti ne tik sėkmingos verslo strategijos dėka, bet ir dėl to, kad Suomijos valstybė vykdė labai toliaregišką inovacinę politiką. Noriu tikėti, kad ne už kalnų ta diena, kai ir Lietuvos įmonės išlips „iš kaliošų“ ir apsiaus septynmylius inovacijų batus.

Naudodamasis *Mokslo Lietuvos* suteikta tribūna, norėčiau padėkoti Lietuvos inovacijų centrui, Lietuvos ekonominės plėtros agentūrai, Lietuvos pramonininkų konfederacijai ir Ūkio ministerijai už bendromis pastangomis inicijuotą tęstinį konkursą *Inovacijų prizas*. Neabejoju, kad ši iniciatyva reikalinga ir paskatins Lietuvos įmonių inovatyvumą. Daug turi nuveikti ir Lietuvos valstybinės institucijos, nes užsienyje inovatyvios įmonės gauna nemažai lengvatų, jos įvairiai skatinamos. Lietuvoje to dar nėra.

Tiesa, tarptautinio patentavimo išlaidų padengimas – vienas iš tų sveikintinų žingsnių, kuriuos mūsų valstybė jau padarė. Šis konkursas taip pat yra tam tikras skatinimo pavyzdys. Problema tik ta, kad, tiek kompensacijos už patentavimą, tiek ir, pavyzdžiui, Ūkio ministerijos įsteigtos UAB *Invenga* teikiamos paramos įmonėms paslaugos yra nereikšmingos valstybės pagalbos verslui formos, teikiamos pagal *de minimis* taisyklę, t. y. per trejus metus suteikta pagalba negali viršyti 345 280 Lt; kuriant pasaulinio masto inovacijas, tai juokingai mažai.

Kokioje aplinkoje šiandien patogiausiai veiki mūsų įmonėms: informacijos atvirumo aplinkoje, o gal priešingai – kartais per daug nesigarsinant?

Padėtis gana prieštaringa. Viena vertus, reikėtų aktyvesnės viešųjų ryšių politikos ir reklamos, tačiau, antra vertus, bent jau mūsų bendrovę potencialūs partneriai ir taip gerai žino. Esame kviečiami į bendrus projektus – tai įrodymas, kad esame žinomi ir vertinami. Sritis, kurioje veikiame, šiandien labiau išplėtotas užsienio šalyse. Tai suprantama, nes kalbame apie aukštąsias chemijos pramonės technologijas. Visa tai reikalauja didžiulių investicijų. Matematikai problema gali spręsti turėdami lapą popieriaus ir pieštuką, na, dar kompiuterį, o chemijos pramonėje ar metalurgijoje to nepakanka.

Ar pakankama šiandieninio Lietuvos mokslo įtaka gamybai, pramonei?

Aš manau, kad šis procesas vyksta, ateityje jis ir toliau turėtų didėti. Inovacijoms svarbu idėjų komercinimo procesas. Taip pat svarbu, kad mokslininkų idėjos rastų kelią į mūsų pramonę, būtų diegiami tyrimų rezultatai. Manau, kad Lietuvos inovacijų centro bei Lietuvos ekonominės plėtros agentūros vaidmuo čia labai svarbus, o ateityje bus dar svarbesnis.

Lietuvos ekonominės plėtros agentūros direktorius Remigijus Kabečius, Lietuvos pramonininkų konfederacijos viceprezidentas Mykolas Aleliūnas ir Lietuvos inovacijų centro direktorius Kastytis Gečas įteikia UAB „Norta“ inovacinių projektų vadovui Pauliui Lučinskiui pakvietimą į pramonės technologijų ir inovacijų parodą, vyksiančią Hanoverėje

Tarp veiksmingai dirbančių Kauno technologijos universiteto padalinių minimas Distancinio mokymo centras (toliau – DMC). Nuo įkūrimo 1996 m. jam vadovauja socialinių mokslų daktarė Danguolė Rutkauskienė. Kūrybingi, darbštūs ir iniciatyvūs centro darbuotojai pasiekė, kad DMC būtų gerai vertinamas ne tik Lietuvoje, bet ir Europos Sąjungoje. Šiame straipsnyje skaitykite apie KTU specialistų darbus įgyvendinant siekį mokytis visą gyvenimą bei kuriant žinių visuomenę.

KTU patirtis – Lietuvai ir Europai

DMC misija – kurti ir plėtoti informacijos ir komunikacijos technologijomis pagrįstą aukštojo mokslo studijų ir tęstinio mokymosi sistemą. Pasak dr. D. Rutkauskienės, svarbiausi tikslai – moderniomis telekomunikacijų, informacijos ir vaizdo konferencijų technologijomis pagrįstos studijos, aukštųjų mokyklų partnerystė plėtojant nuotolinį mokymą (si) Lietuvoje, suaugusiųjų (profesinio ar tęstinio) mokymosi galimybių plėtojimas, narystė pasaulio tęstinio mokymosi organizacijų tinkluose ir kita.

Šiame centre veikia Švietimo technologijų tyrimų laboratorija (vadovė Airina Volungevičienė). Laboratorijoje atliekami nuotolinio mokymosi metodikos ir technologijų tiriamieji darbai, dalyvaujama mokymuose, projektuose, rengiant ir teikiant tarptautines studijų programas. Nuotolinio mokymo kursų dizaino ir metodikos skyrius besidomintiems e-studijomis teikia konsultacijas KTU ir kitų aukštųjų mokyklų dėstytojams rengiant nuotolinio mokymo (si) kursus. Pasak skyriaus vedėjos Vilmos Rūtos Koverkaitės, Universiteto pedagogai jau parengė 123 kursų medžiagą (nuo idėjos iki įgyvendinimo žiniatinklio aplinkoje, vaizdo ir garso juostose, kompaktinėse plokštelėse, spaudiniuose). Be to, skyrius organizuoja praktinius seminarus dėstytojams.

Kompetencijos ugdymo skyrius (sujungęs kompiuterinio raštingumo ir kursų teikimo grupes) rengia aki-vaizdinius ir nuotolinius kompiuterinio raštingumo kursus KTU darbuotojams bei šalies visuomenei. *Jau išdavėme 1654 sertifikatus suaugusiems, o respublikinė jaunųjų kompiuterininkų mokyklą baigė 2274 šalies moksleiviai. Dabar čia studijuoja 534 asmenys*, – pasakojo skyriaus vedėja Rūta Milišauskienė. Taip pat skyriaus darbuotojai populiarina informacines technologijas, modernias mokymo ir mokymosi priemones, prisideda prie informacijos ir komunikacijos technologijomis grindžiamos aukštojo mokslo studijų ir tęstinio mokymosi sistemos plėtotės.

Tobulinant nuotolinių studijų kokybę bei užtikrinant studijų proceso technologinį aprūpinimą, daug sužinotiems DMC Technologijų skyriaus darbuotojai. Kauniečių darbo brandumo išmėginimu tapo šių metų vasario pradžioje Briuselyje, Europos Komisijos būstinėje, surengta konferencija. KTU darbuotojai organizavo jos transliaciją internetu, panaudodami DMC sukurtą programinę įrangą ViPS (video paskaitų sistema). Technologijų skyriaus vedėjas Gytis Cibulskis, vaizdo konferencijų studijos

KTU DISTANCINIO MOKYMO CENTRE

KTU prorektorius prof. Raimundas Šiaučiušas (kairėje) pasirašo bendradarbiavimo sutartį su Lježo universiteto rektoriumi prof. Villu Legrosu

vadovas Donatas Raišutis ir inžinierius Deividas Meškauskas į Belgijos sostinę buvo nusivežę KTU įrangą ir ją panaudojo konferencijai transliuoti ir įrašyti (įrašą galima matyti prisijungus prie interneto adresu: <http://distance.ktu.lt/vips/join.php?sr=145>). Pastaruoju metu panaudojant ViPS sistemą transliuojamos beveik visos vaizdo konferencijos ir kiti renginiai, vykstantys DMC vaizdo konferencijų studijoje. Vien pernai čia vykusių renginių metu buvo padaryti 665 įrašai. Jie yra laisvai pasiekiami, prisijungus prie ViPS sistemos adresu: <http://distance.ktu.lt/vips>. *Šiandien tai jau gerai žinomas nuotolinio mokymo ir mokymosi būdas, leidžiantis tikru laiku perduoti ir garsą, ir vaizdą. Metodine prasme šis nuotolinio mokymosi būdas yra vienas veiksmingiausių, nes teikia daugiau tiesioginio bendravimo ir interaktyvumo galimybių*“ – sakė D. Rutkauskienė.

LieDM – ES struktūrinių fondų parama

Dalyvaujant PHARE programoje prieš devynerius metus KTU įsteigtas DMC daug prisidėjo kuriant ir tobulinant Lietuvos distancinio mokymosi tinklą (LieDM).

DMC specialistai neseniai baigė rengti studiją *Nuotolinis švietimas Lietuvoje*. Pasak darbo vadovo G. Cibulskio, čia ypač detalai pristatomas nuotolinio mokymosi tinklas LieDM, kurio svarbiausias tikslas – *plėtoti informacijos ir komunikacijos technologijomis grįstą, veiksmingą ir darnią formalųjų studijų ir tęstinio mokymosi sistemą, pasiekiamą visiems Lietuvos piliečiams, nepriklausomai nuo jų socialinės padėties, tautybės, lyties, fizinės būklės, amžiaus ar gyvenamosios arba darbo vietos, ar kitų skirtumų*. LieDM (www.liedm.lt) skirtas kiekvienam Lietuvos piliečiui, norinčiam dalyvauti nuotolinio mokymosi procese, t. y. dirbantiems specialistams (valstybės institucijų tarnautojams, dėstytojams, mokytojams, bibliotekininkams, gydytojams, slaugos darbuotojams ir kt.), siekiantiems tobulinti savo kvalifikaciją; verslo ir pramonės atstovams, keliantiems savo bei savo darbuotojų kvalifikaciją; kvalifikacinių laipsnių studijų programų studentams; bedarbiams ir potencialiems bedarbiams, kuriems reikia persikvalifikavimo ir kvalifikacijos tobulinimo paslaugų; įvairių socialiai atskirtų grupių žmonėms (neįgaliesiems, praskaltusiems, grįžusiems iš įkalinimo įstaigų ir pan.), dalyvaujantiems mo-

kymosi ir kvalifikacijos tobulinimo programose. Todėl labai svarbu numatyti tolygią nuotolinio mokymosi infrastruktūros plėtrą. Būtina užtikrinti, kad visos minėtos švietimo paslaugos taptų pasiekiamos visuose šalies regionuose.

Geografiniu požiūriu LieDM tinklas aprėpia beveik visą Lietuvą. Tačiau jis labiau išplėtotas didžiuosiuose miestuose, nes čia daugiau universitetų, institutų, kolegijų, taip pat studentų ir dėstytojų. Vilniuje įsteigti du nuotolinio mokymo centrai (VU ir VGTU), dvi nedidelės studijos (MII ir Vilniaus kolegija) ir dvi nuotolinio mokymo klasės (VU ir VGTU). KTU veikia nuotolinio mokymo centras su vaizdo konferencijų kompleksu. Kaune yra trys nedidelės studijos (KMU, LŽŪU, VDU), dvi nuotolinio mokymo klasės (KTU ir VDU). Likusiose Lietuvos apskrityse veikia bent po vieną ar dvi LieDM klases; iš viso – 18 klasių. Šiuo metu asinchroniniu būdu naudojantis internetu galima studijuoti daugiau nei 400 skirtingų kursų, į kuriuos 2004 m. buvo užsiregistravę daugiau kaip 20 tūkst. studentų. Tai skatina kompiuterių plitimas įmonėse ir būstuose, taip pat interneto ir mobiliojo ryšio technologijų pasiūla bei skverbtis. Tyrimai rodo, kad nuo

Jono Klėmano nuotraukos

2002 m. iki 2004 m. šios įrangos skaičius Lietuvoje padidėjo daugiau kaip tris kartus (dabar interneto prieiga siekia nuo 79 proc. profesinio rengimo mokyklose iki 96 proc. universitetuose).

Minėtoje studijoje pateikiama Lietuvos nuotolinio švietimo sistemos plėtra Europos kontekste. 2000 m. ES šalių vyriausybės Lisabonoje priėmė iššūkį iki 2010 m. paversti Europą kompetentingiausia ir dinamiškiausia žiniomis grįsta visuomene pasaulyje. Vėliau priimti Kopenhagos (2002 m.) ir Maastrichto (2004 m.) nutarimai įpareigoja garantuoti visiems piliečiams mokymąsi visą gyvenimą. Šioje studijoje analizuojama Olandijos, Jungtinės Karalystės ir JAV nuotolinio švietimo bei e-mokymosi plėtra, aprašomos pastarosios virtualių universitetų iniciatyvos (Jungtinės Karalystės ir JAV institucijų). Aptariamos nesėkmingos internetinio mokymosi iniciatyvos, suteikiančios galimybę pasimokyti iš kitų šalių patirties. *Studijos ataskaitoje nagrinėjamos temos toliau bus plėtojamos rengiant LieDM strategiją, kurią pateiksime balandžio mėnesį*, – pabrėžė D. Rutkauskienė. Parengus kompetentingus pasiūlymus, pavyko gauti ES struktūrinių fondų paramą. Šiuo metu DMC vykdo du valstybinės reikšmės projektus: *Informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis grįsto nuotolinio švietimo sistemos plėtra Lietuvoje ir Lietuvos nuotolinio mokymosi sistemos veikimo integravimas ugdymą*. Jų tikslai – kuriant dinaminę žinių visuomenę, sudaryti sąlygas Lietuvos mokslo ir studijų institucijoms teikti nuotolines studijas visuose Lietuvos regionuose, mažinant kaimo ir miesto atskirtį, integruojant visų socialinių sluoksnių piliečius bei užtikrinant jiems mokymosi visą gyvenimą galimybes. *Norėtume sukurti informacines ir komunikacines technologijas grįsto nuotolinio mokymo tinklą visuose Lietuvos regionuose. Modernia įranga keitinama praturtinti jau esamas nuotolinio mokymo klases ir iškurti dar 40 naujų*, – sakė D. Rutkauskienė.

Maastrichte įvertinti KTU specialistai

Praeitų metų gruodžio mėnesį Maastrichte (Olandija) 32 Europos šalių ministrai, atsakingi už profesinį švietimą ir mokymą, socialiniai partneriai ir Europos Komisija susitarė stiprinti bendradarbiavimą modernizuojant profesinio švietimo ir mokymo sistemas. Siekiama, kad Europos ekonomika taptų konkurencingiausia pasaulyje ir pasiūlyti bendrijos nariams (jaunimui, vyresnio amžiaus darbuotojams, bedarbiams ir socialiai pažeidžiamoms žmonėms) tobulintis bei įgyti reikiamą kompetencijų.

Šiame renginyje taip pat buvo suorganizuota Leonardo da Vinčio programos projektų paroda. Vienas jų – *Informacinių technologijų akademija: e-mokymasis smulkiam ir vidutiniam verslui (SVV)*, kuriame pristatyta Lietuvai atstovavusi KTU delegacija, vadovaujama dr. D. Rutkauskienės. Kaip KTU DMC projekto partneriai dalyvavo KTU verslo kompetencijos centras, Alytaus kolegija, kolegos iš Estijos, Latvijos, Švedijos, Šveicarijos ir Jungtinės Karalystės. Projekto rezultatus sudaro šeši informacinėmis technologijomis grįsti internetiniai kursai smulkaus ir

Grupė Leonardo da Vinči projekto DMC dalyvių pristatant tyrimų rezultatus konferencijoje Maastrichte

Nuo KTU Distancinio mokymo centro įkūrimo jam vadovauja dr. Danguolė Rutkauskienė

vidutinio verslo įmonėms. Partneriai studijų medžiagą kūrė savo nacionalinėmis kalbomis ir išvertė ją į anglų kalbą. Kursai teikiami WebCT virtualioje mokymosi aplinkoje, o jų medžiaga taip pat pateikiama kompaktinėse plokštelėse (CD). Vienas iš projekto produktų yra mokomasis vaizdo filmas *Biuro ergonomika*, pateikiamas kartu su metodiniu vadovu. Minėti produktai įtraukti į ES nuotolinių studijų kursų katalogą. D. Rutkauskienė pabrėžė, kad Maastrichte supažindinti su ypač vertingomis naujovėmis buvo patikėta tik 32 konferencijos dalyviams, kurie atrinkti iš šešių tūkstančių pretendentų. KTU pasiuntiniai puikiai atstovavo Lietuvai.

Sutartis su Lježo ir Bolonijos universitetais

Dar vienas DMC veiklos pripažinimo ES šalyse senbuovė ženklas yra tai, kad neseniai KTU prorektorius prof. Raimundas Šiaučiūnas pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Lježo ir Bolonijos universitetais. KTU Distancinio mokymo centro ryšiai su Belgų Psichologijos ir edukologijos katedra bei Distancinio mokymosi paramos laboratorija organizuoja aukštojo mokslo universitetinės edukologijos magistro studijas FORM@SUP. Pirmieji e-studijas baigė bei nuotoliniu būdu edukologijos magistro diplomus įgijo KTU DMC darbuotojai A. Volungevičienė (baigusi studijas, A. Volungevičienė tapo Lježo universiteto kuratore KTU), V. R. Kovertaitė ir informatikas Ramūnas Kubiliūnas. Šiais mokslo metais greta KTU atstovų VDU, KMU ir Kauno paslaugų verslo darbuotojų profesinio rengimo centro dėstytojai ir viena lietuvių dėstytoja iš Čikagos Ruzvelto universiteto pradėjo nuotoliniu būdu studijuoti Lježo universitete. DMC tapo šių studijų koordinatoriumi Lietuvoje. KTU teikia reikiamus technologinius išteklius besimokantiesiems bendrauti

su Lježo universitetu, metodines ir vadybos konsultacijas, kuruoja Lietuvos dėstytojus.

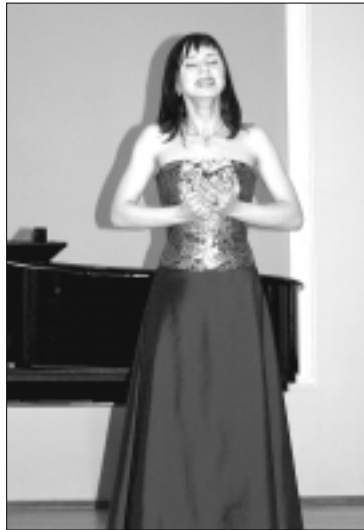
Bolonijos universitetas iš KTU panorio perimti DMC sukurtą programinę įrangą ViPS. Bolonijoje viešąjį prorektorius prof. R. Šiaučiūnas ir DMC Technologijų skyriaus vedėjas G. Cibulskis sutarė kartu su vieno seniausių Europos universitetų specialistais tobulinti minėtą sistemą.

Plėtros strategija iki 2012 metų

Nuotolinės studijos tampa vis populiarensės ir Lietuvoje. Tikimasi, kad aktyviai padedant KTU specialistams, rengiama Lietuvos nuotolinio mokymosi tinklo plėtros strategija iki 2012 m. šią studijų sistemą dar labiau sustiprins. *Turime LieDM tinklą. O kur žuvys?* – kartą paklausė akademikas Laimutis Telksnys. Šio darbo entuziastė dr. D. Rutkauskienė įsitikinusi, kad šalyje yra nemažai kompetentingų dėstytojų ir jų parengtų kursų. Tai sudaro prielaidas įkurti Lietuvos virtualų universitetą. Įgyvendinus ES struktūrinių fondų valstybinės reikšmės finansuojamą projektą *Informacijos komunikacijos technologijomis grįsto nuotolinio mokymosi tinklo plėtra Lietuvoje ir Lietuvos nuotolinio mokymosi sistemos veikimo integralus ugdymas*, pagerės sąlygos mokytis visą gyvenimą. Bus išplėsta mokymo paslaugų įvairovė, sukurtos lygios mokymosi galimybės visiems piliečiams, neatsižvelgiant į gyvenamąją vietą, lytį, tautybę, socialinę padėtį, fizinę būklę, sudarytos sąlygos per nacionalinį nuotolinio mokymosi tinklą naudotis kitų tarptautinių mokymosi tinklų galimybėmis. *Tik tokia integruota veikla gali užtikrinti veiksmingą, europinį lygmenį atitinkančią nuotolinio mokymosi sistemos plėtrą Lietuvoje*, – įsitikinusi dr. D. Rutkauskienė.

Dr. Vilius Misevičius

Jaunosios dainininkės varžės Vincės Jonuškaitės-Zaunienės konkurse

Trečiosios vietos laimėtoja Katerina Tretjakova

Pavasaris į Lietuvos muzikos ir teatro akademiją kasmet ateina kartu su jau tradiciniu tapusiu dainininkės Vincės Jonuškaitės-Zaunienės (1901–1997 m.) jaunųjų vokalistų konkursu. Šiame jis surengtas šeštą kartą. Konkurso steigėjai – Akademinių skautų sąjūdžio Vydūno fondas, įsikūręs 1952 m. Čikagoje ir iki šiol remiantis jaunimo organizacijas, studentus. Taip pat rėmė ir teberemia Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje prieš šešetą metų pradėtus rengti V. Jonuškaitės-Zaunienės konkursus. Jie skirti ne vien patikrinti ir įvertinti į profesionalią sceną besirengiančių jaunųjų atlikėjų pasirėmimą ir galimybes, bet taip pat primena mums ir garsina puikiąją Pirmosios nepriklausomybės laikotarpio dainininkę.

Šiame varžėsi 11 atlikėjų, privalėjusių atlikti po dvi arijas, originalių lietuvių kompozitoriaus kūrinį ir lietuvių liaudies dainą (be akompanimento). Kaip koncerte teigė laureatų konkurso vertinimo komisijos pirmininkė Birutė Vizgirdienė, buvo vertinamas dainininkės balsas, kūrinio interpretavimas, muzikalumas, taip pat ir kitos svarbios savybės – vaidybos sugebėjimai, artistiškas, muzikinio kūrinio pasirinkimas ir t. t.

Kadangi šiais metais iš kitų itin išsiskiriančios dainininkės nebuvo, vertinimai skyrėsi labai nedaug, tai pirmosios vietos vertinimo komisija nutarė neskirti. Užtat buvo dvi trečiosios premijos laimėtojos. Klausytojams tikriausiai įsiminė Katerinos Tretjakovos

Dainuoja antrosios vietos laimėtoja Asmik Grigorian

Konkurso vertinimo komisijos pirmininkė Birutė Vizgirdienė

(doc. Giedrės Kaukaitės klasė) dainuoti C. Gastoldoni *Uždrausta melodija*. Geru vokalu pasireiškė ir antroji trečiosios vietos laimėtoja aspirantė Raminta Vaicekauskaitė (prof. Reginos Maciūtės klasė).

Antroji vieta teko magistrantei sopranui Asmik Grigorian (prof. Irenos Milkevičiūtės klasė). Jos pasirinktas repertuaras jaunajai dainininkei leido parodyti gana dideles savo balso ir interpretacijos galimybes. Piotro Čaikovskio romanse *Triukšmingame baliuje* A. Grigorian atsiskleidė kaip subtili ir net svajinga meninė asmenybė. Juozo Tallat-Kelpšos *Mano sieloj šiandien šventė* sudainavo tiesiog (teneišžėis tikri

žinovai) bethoveniškai – azartiškai, o vietomis net su netramdomo įsiūčio gaidomis. Labai emocinga ir įdomi interpretacija.

Dar pridursime, kad A. Grigorian yra garsaus tenoro Gehamo Grigoriano ir mūsų puikiosios dainininkės soprano Irenos Milkevičiūtės duktė. Visus tris šiuos dainininkus kartu bus galima išgirsti gegužės 14 d. Lietuvos nacionalinėje filharmonijoje. Simfoninės muzikos koncertų sezono pabaigai rengiamame koncerte gros Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras, dalyvaus Kauno valstybinis choras.

Diplomas ir pagyrimo raštas už lietuvių kompozitoriaus kūrinio atlikimą įteiktas Viktorijai Janko (prof. I. Milkevičiūtės klasė), pagyrimo raštas už lietuvių liaudies dainos *Ar aš nesakiau* atlikimą – Akademijos Kauno fakulteto magistrantei Vidai Miknevičiūtei (doc. Jūratės Bukauskaitės klasė).

Dainininkėms ir jų pedagogėms įteikta gėlių, dovanos ir padėkos raštai. Laureatės gavo ir solidžias pinigines premijas. Šiame už antrąją vietą skirta 1500 JAV dolerių, dvi trečiosios premijos laimėtojos apdovanotos 1000 JAV dolerių premijomis. Šias premijas laureatėms įteikė Akademinių skautų sąjūdžio Vydūno fondo atstovas Lietuvoje Edmundas Kulikauskas, kuris kasmet atlieka šią malonią pareigą.

Margiris Daumantas

2005 m. Vincės Jonuškaitės-Zaunienės jaunųjų dainininkių konkurso nugalėtojos ir apdovanotosios garbės raštais

BchI BIOCHEMIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą jaunesniojo mokslo darbuotojo pareigoms užimti

Bioorganinių junginių chemijos skyriuje – 1 vieta.

Pretendentai pateikia: prašymą leisti dalyvauti konkurse, išsilavinimą liudijančio dokumento kopiją, gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymą, mokslinių darbų sąrašą. Su reikalavimais pretendentes galima susipažinti instituto interneto svetainėje adresu: http://www.bchi.lt/doc_lit/wlie20.htm

Dokumentai priimami iki 2005 m. gegužės 7 d. adresu: Mokslininkų g. 12, 203 kab., LT-08662 Vilnius. Telefonas pasiteirauti: (8 ~ 5) 272 9144.

Direktorius

Atkelta iš 1 p.

Trys namai, kuriuose gyveno Algirdas Julius Greimas

Kaip matyti iš parodos „Algirdo Greimo vaikystė“, Kupiškėje išliko trys gyvenamieji namai, taip pat ir Kunigiškiuose, Anykščių rajone, buvęs pradžios mokyklos pastatas, kuriuose kūdikystėje ir vaikystėje yra gyvenęs A. J. Greimas. Nors ant šių pastatų sienų nėra jokios A. J. Greimo atminimo lentos ar ženklų, bet tai juk reikšmingi kultūros paveldo objektai, verti ir gilesnio įprasminimo.

Be jokios abejonės. Kuo giliau tyrinėjame, pažįstame, tuo svarbiau man atrodo tuos su A. J. Greimo vardu susijusius pastatus pažymėti, kaip nors įprasminėti, bent viename iš jų įrengti gal net šiam mokslininkui skirtą ekspoziciją.

Pirmiausia bent trumpai apibūdinkime tuos išlikusius gyvenamuosius namus, kuriuose vaikystėje yra gyvenęs A. J. Greimas. Kitaip tariant, pamėginkime išskirti pagal šiuo atveju mums svarbiausią požymį: tuose namuose gyveno mokslo įžymybė – kalbininkas, mitologas, mąstytojas, vienas iš semiotikos mokslo kūrėjų prof. Algirdas Julius Greimas.

Pirmoji A. J. Greimo gyvenamoji vieta Kupiškėje – tai tarpukariu verslininkui Trapidui priklausęs namas (dabar – Vytauto g. 12). Pirmiaisiais pokario metais ten veikė Kupiškio miesto pradžios mokykla Nr. 1. 1944–1945 m. jos vedėjas buvo mokytojas Balys Kašponis, mano tėvas, vėliau mokytojas ir Marija Kašponienė, mano mama.

1923–1925 m. Greimų šeima, kartu ir mažametis Algirdas Julius, gyveno buvusiam Jono Jakučio name Skapiškio g. 23 (dabar – Vytauto g. 28). Pasak mokytojos Felicijos Jakutytės, dabar pensininkės, kurios 90-metį paminėjome 2004 m., Greimų šeima įsikūrė kairiojoje namo dalyje, kurioje buvo trys erdvūs kambariai ir virtuvė. Pro jų langus buvo matyti greta esantys Kupiškio progimnazijos rūmai, o pro kitus du langus – Skapiškio gatvė. Priešais šį namą dabar yra Kupiškio Lauryno Stuokos-Gucevičiaus gimnazija. Kadangi namo savininkas J. Jakutis buvo dailidė ir devynių amatų bei užsiėmimų meistras – elektrikas, fotografas, zakristijonas, liaudies menininkas ir t. t. – tai daug staliaus apdailos darbų jis pats ir atliko. Namą Kupiškėje išsiskyrė savo vidaus ir išorės grožiu, buvo graži verandėlė ir balkonai. Deja, verandėlė su balkonu neišliko.

Dabar šiame name gyvena F. Jakutytė bei jos giminaičiai. Šis namas A. J. Greimo paveldui Kupiškėje labai svarbus, jame turėtų būti įrengta šiam didžiam mokslininkui skirta ekspozicija.

Kupiškėje yra ir trečias gyvenamasis namas Maironio g. 9, į kurį Greimų šeima persikėlė 1925 m. ir gyveno iki 1927 m., kol išsikėlė iš Kupiškio.

Kaip tapo „greimiados“ Kupiškėje žinovu

Jau vien iš to, ką pasakėte, akivaizdu, kad esate bene geriausias su A. J. Greimu susijusio paveldo Kupiškėje žinovas. Kaip juo tapote?

Iš pradžių nieko nežinojau, nors pats esu kupiškietis, čia mokytojais dirbo mano tėvai. Tačiau su A. J. Greimu niekas manęs nesiejo. Susidomėjau šio mokslininko paveldu pirmiausia Kupiškėje štai kaip.

Žymūs A. J. Greimo mokiniai – suomis prof. Eras Tarastis iš Helsinkio universiteto ir rumunas prof. Kostinas Mieranas iš Sorbonos universiteto, sužinoję, kad esu baigęs Kupiškio gimnaziją, kurioje mokėsi jų

Algirdas Julius Greimas: neišblėsusios atminties pėdsakais

Su „Mokslo Lietuva“ bendrauja prof. Karolis Rimtautas KAŠPONIS.

Vilniaus universiteto bibliotekoje atidarant Algirdui Julijui Greimui skirtą parodą

patronas, labai susidomėjo. Jie paprašė, kad paanalizuočiau A. J. Greimo gyvenimo laikotarpį Kupiškėje. Tuo labiau, kad ir A. J. Greimo tėvai, ir mano tėvai dirbo Kupiškėje mokytojais, tiesa, skirtingu metu. Jei tiksliau, tai A. J. Greimo tėvas Julius Greimas, kaip ir mano tėvas, buvo įvairių pradžios mokyklų, taip pat ir Kupiškio progimnazijos mokytojas, o mama Konstancija dirbo toje pačioje progimnazijoje raštinės vedėja.

Visi šie faktai A. J. Greimo mokiniams atrodė ne šiaip atsitiktiniai sutapimai. Jų manymu, Kupiškėje turėjo būti ir daugiau apie A. J. Greimą bei jo tėvus išlikusių žinių – žmonių prisiminimų, nuotraukų, dokumentų ir panašiai. Girdi, jiems, A. J. Greimo mokiniams, svarbūs visi jų mokytojo gyvenimo laikotarpiai, taip pat ankstyvos vaikystės Kupiškėje periodas.

Kodėl šiems solidiems mokslininkams atrodė, kad visi žmogaus gyvenimo laikotarpiai, šiuo atveju A. J. Greimo vaikystė, vienodai svarbūs ir reikšmingi? Gal kaip tik gyvenimo smulkmenoms dažnai paslepia esmę? Ar ne taip

miesto triukšmas užgožia lakštingalų jautrią trėlę? Jei išvis triukšme lakštingalai dar kils noras čiulbėti.

Prieš ketverius metus į šį klausimą nebūčiau atsakęs, o dabar galiu atsakyti. Norėdamas būti nuoseklus, pradėsiu iš toliau, kartu mėgindamas atsakyti ir į klausimą, kaip pradėjau giliau domėtis su A. J. Greimu susijusiais dalykais.

2001 m. vyko mūsų klasės, kurią Kupiškio vidurinėje mokykloje baigėme 1951 m., taigi prieš 50 metų, susitikimas. Tada savo buvusių klasės draugų ir paklausiau, ką jie žino apie A. J. Greimą, kuris toje pačioje mokykloje mokėsi iki 1927 metų. Ir štai Vidmantas Eidukas, mano klasės draugas, priminė, kad jo tėvas, t. y. Vincas Eidukas, man rūpimu metu buvo šios progimnazijos direktorius. Vadinasi, tuo pačiu metu, kai ten mokėsi A. J. Greimas. Kartu su V. Eiduku progimnazijoje mokytojavo ir A. J. Greimo tėvas – Julius Greimas. V. Eidukas ir J. Greimas buvo baigę tą pačią Veiverių mokytojų seminariją, buvo bendraminčiai, palaikė vienas

kitą. Supratau, kad būtinai turiu tyrinėti ir A. J. Greimo artimiausią bei tolimesnę aplinką – tėvų, mokytojų, klases draugų ir kitų jį supusių žmonių gyvenimą, veiklą bei jų įtaką būsimam mokslininkui.

Parodoje eksponuojamos trys nuotraukos, kuriose J. Greimas ir V. Eidukas vienas nuo kito visai netoli. Beje, jo žmona Elzė Eidukienė kurį laiką buvo mano paties lietuvių kalbos mokytoja. Šias nuotraukas gavau iš Gintauto Visocko. Jo tėvas – buvęs mokytojas Feliksas Visockas tarpukariu progimnazijoje vedė kūno kultūros pamokas, buvo labai autoritetingas mokytojas.

Pravertė pažintis su mokytoja Felicija Jakutyte

Tai štai progimnazijos direktoriaus V. Eiduko sūnus Vidmantas, mano klasės draugas, pasiūlė susirasti buvusią lietuvių kalbos ir literatūros mokytoją F. Jakutytę, kuri vaikystėje, girdi, buvo A. J. Greimo vaikystės draugė. Nesunku buvo surasti mokytoją, nes ji gyvena greta buvusios gimnazijos pa-

1923–1925 m. šiame Jono Jakučio name, Skapiškio g. 23 (dabar – Vytauto g. 28) gyveno Greimų šeima (Felicijos Jakutytės duomenys). Ji užėmė kairiąją namo dalį, kurioje buvo trys erdvūs kambariai ir virtuvė. Dabar priešais šį namą yra Kupiškio Lauryno Stuokos-Gucevičiaus gimnazija. J. Jakučio namas pradėtas statyti apie 1913 metus. Daugelį darbų atliko pats dailidė J. Jakutis. Namą Kupiškėje išsiskyrė savo vidaus ir išorės grožiu. Fotografuota apie 1925 m. (Felicijos Jakutytės asmeninis archyvas, Kupiškis).

stato. Mano tėvas B. Kašponis ir F. Jakutytė daug metų mokytojavo toje pačioje Kupiškio gimnazijoje, abu buvo Lietuvai nusipelnę mokytojai ir geri bičiuliai.

Kuo Jus praturtino mokytoja F. Jakutytė, rengiant parodą „Algirdo Greimo vaikystė“ ekspoziciją?

Iš Visockų pavyko gauti nuotraukų, o iš F. Jakutytės – kai ko daugiau. Pirmiausia – prisiminimų apie A. J. Greimą, kuris su ja mokėsi Kupiškio progimnazijoje, taip pat retų nuotraukų.

Tai ji 1927 m. rugsėjo 29 d. Algirdą Julijų išlydėjo iš Kupiškio progimnazijos.

Tėvų įtaka

A. J. Greimo gyvenimo aplinkoje Kupiškėje ypatinga vieta tenka tėvams. Kas apie juos žinoma?

Tėvas – Julius Greimas, gimęs 1882 m., buvo iš Šilavoto, maždaug 15 km nuo Veiverių, o motina – Konstancija Mickevičiūtė-Greimienė gimė 1886 m. Kalvarijos valsčiaus sekretoriaus šeimoje.

J. Greimas baigė Veiverių mokytojų seminariją, o ji XX a. pradžioje buvo vienas iš lietuviškumo centrų. Kad tai buvo ištisai solidi mokymo įstaiga, mums primena ir tas faktas, jog 1892 m. Veiverių seminarijoje buvo orkestras, kurį sudarė 120 muzikantų. Koncertuodavo net Kaune. Tai nustatė mano kolega katedroje prof. Albinas Petrauskas. Stojantysis į Veiverių seminariją privalėjo turėti smuiką, o ketvirtakursiai seminaristai mokydavo muzikos pirmakursius. Taip vienas ar keli muzikos mokytojai galėjo vadovauti tokiam dideliame seminaristų orkestrui.

K. Mickevičiūtė-Greimienė turėjo 5 brolius ir 3 seseris, iš kurių ji buvo vyriausia. Baigė Kalvarijos miesto mokyklą, laisvai kalbėjo lietuviškai, rusiškai, lenkiškai ir vokiškai. Tai sužinojau iš A. J. Greimo dukterėčios – sesers Gražinos dukters. Žinių tikslumas tikrintinas, tačiau, kai yra nuoroda, ja jau galima remtis.

Tai gi Greimai – tėvas ir motina – buvo užnemuniečiai, kilę iš kairiojo Nemuno kranto. Tai labai savitas kraštas. Šiame krašte Prancūzijos civilinė teisė – Napoleono civilinis kodeksas – buvo įvestas nuo 1807 metų. Tada panaikinta ir baudžiava. Užnemunė buvo priskirta Rusijos imperijos Lenkijos karalystei, o Napoleono kodeksas galiojo iki 1940 metų. Užnemunėje sparčiau negu kitoje Lietuvos vietoje plėtojosi žemės ūkis, ten atsirado daugiau pasiturinčių ūkininkų, leidusių vaikus į mokslo, taip pat į gimnazijas ir specialias vidurines mokyklas. Pavyzdžiui, į Veiverių mokytojų seminariją. Dėl geresnių ekonominių ir kultūrinių sąlygų Užnemunėje anksčiau formavosi iš valstiečių kilusi inteligentija. Visa tai tiesiogiai siejosi su A. J. Greimo tėvais. Apskritai Užnemunėje pradėjo tarpti pirmoji lietuviškoji inteligentija.

Viso to negalima pamiršti, kai kalbame apie aplinkos sąlygas, kurios turėjo įtakos A. J. Greimui. Jis buvo iš valstiečių kilusių inteligentų palikuonis.

Galima priminti, kad Užnemunės, apskritai Suvalkijos ar vakarų aukštaičių tarmės pagrindu susiformavo ir lietuvių bendrinė kalba.

Naudodamasis proga, pasakysiu, kad mano paties mamos (zanavykės) tėviškė yra Griškabūdžio valsčiuje, Antabūdžio kaime, kur žmonės kalbėjo artimiausia bendrine lietuvių kalba šnekta. Ji gal nėra tokia kirčiuota kaip kopsų, kiek „minkštesnė“. Vėliau mūsų šeima gyveno Rytų Aukštaitijoje, bet man motinos

tarmė turėjo įtakos. Vienuoliktoje klasėje mano lietuvių kalba buvo labai gera... Kol parašiau dvi disertacijas ir knygą rusų kalba – dabar negaliu girtis gera tartimi.

Greimų genealogija dar beveik netyrinėta

Istorinių kataklizmų metu dingio daug Užnemunės krašto archyvų ir dokumentų. Su tuo susidūrėme, kai teko mėginti bent šiek tiek atsekti Greimų giminės genealogiją. Deja, genealoginėje lentelėje tenka rašyti klausukus ties daugelio šios giminės žmonių gimimo ir mirties datomis. Šią genealoginę lentelę mėginusi sudaryti Lietuvos valstybės istorijos archyvo skyriaus vedėja Neringa Češkevičiūtė įdėjo daug pastangų ir teigė, kad tik per gretutinius dokumentus kartais pavykdavo nustatyti vieno ar kito asmens svarbiausias gyvenimo datas. Nežinomi A. J. Greimo senelio – Vincento Greimo – gimimo ir mirties metai. Kol kas nepavyko nustatyti net Vincento Greimo brolių, t. y. kitų A. J. Greimo prosenių. Senelės – Agnės Kliučinskaitės – taip pat nežinomi nei gimimo, nei mirties metai.

Greimų genealoginė lentelė tėra pradžia, kurią turint, galima ir toliau gilinti žinias. Niekas iki šiol netyrinėjo antkapių užrašų kapinėse ir panašių dalykų. Daugelio dalykų tiesiog fiziškai kol kas negalėjau aprėpti. Iš pradžių atrodė: atsisėsiu ir paprasčiausiai parašysiu. Pasirodo, prisilietus prie bet kurio elemento, tenka analizuoti ir atlikti tikrą tyrimo darbą. Vis dėlto jaučiuosi laimingas, nes tai, kas parašyta šiuose eksponatų studijuose, pagrįsta tikrais dokumentais arba autentiškais žiniomis.

Grįžkime prie A. J. Greimo tėvų. Kai jo tėvas J. Greimas baigė Veiverių mokytojų seminariją, tai atidirbti už stipendiją pirmiausia buvo paskirtas į Lenkiją, Sobkovo pradžios mokyklą, ten mokytojavo 1902–1906 metais. Paskui atvyko į Šimonis. Greimų šeima 1911 m. susilaukė pirmagimės dukters Gražinos. Pirmoji Gražinos nuotrauka padaryta 1913 metais. Ekspozicijoje žvelgdami į vėlesnių metų – 1915, 1917, 1920, 1924 m. – nuotraukas, matome, kaip mūsų akyse ši gabi mergaitė virsta mergina, Panevėžio mokytojų seminarijos seminariste.

Žinant, kad ir pačiam A. J. Greimui Aleksandrijoje, Egipte, teks būti prancūzų mergaičių gimnazijos mokytoju, o ir Prancūzijoje dėstyti universitete, vadovauti disertantams, galėtume daryti išvadą, kad Greimai – mokytojų šeima. Tačiau mes per toli užbėgome į priekį, todėl grįžkime į Šimonis.

Įdomu priminti, kad 1910 m. Šimonyse lietuvių tautosaką rinko ir lietuvių kalbos mokėsi suomių kalbininkas Augustas Robertas Niemis. Sunku pasakyti, ar buvo susikirtę J. Greimo ir A. R. Niemio gyvenimo keliai. Apskritis Šimonys yra ypatinga vieta. Ten didžiulis miško masyvas – Šimonių giria. Tai turėjo įtakos ir miesteliui. 9 km nuo Šimonių – Migonių kaimas, kuriame gimė žymusis architektas Laurynas Gucevičius.

Iš Šimonių, kur J. Greimas mokytojavo 5 metus, 1911 m. jis buvo iškeltas į Juodpėnų pradžios mokyklą. Tai 15 km nuo Kupiškio. Tas vietas gerai pažįstu, nes mano tėvas po karo buvo pradžios mokyklos vedėjas, vėliau paskirtas Kupiškio valsčiaus švietimo skyriaus vedėju. Mūsų namuose lankydavosi daug mokytojų, juos pažinojau. Man tekdamo padėti jam perrašinėti įvairius sąrašus, lenteles. Tėvas buvo tipiškas priekario mokytojas; jį buvę mokiniai ir paprašė imtis administracinio darbo. Trejus metus vadovavęs, susirgo – taip bodėjosi administracine veikla, nors stenėsi dirbti labai nuosirdžiai.

Keturios draugų šeimos: 1 eilė (iš kairės): Algirdas Julius Greimas, Gražina Greimaitė, Aldona Stukaitė, Anelė Stukienė, Algirdas Stukas, dailidė, liaudies meistras Jonas Jakutis; 2 eilė: Konstancija Greimienė, Marytė Stukaitė, Anelė Jakutienė, Bronė Plūkaitė, Julė Plūkiienė; 3 eilė: mokytojas Julius Greimas, Felicija Jakutytė, giedojimo mokytojas, vargonininkas Ignas Plūkas, vaistininkas Juozas Stukas. Kupiškis, apie 1920 m. (Felicijos Jakutytės asmeninis archyvas, Kupiškis)

Karas

1913 m. iš Juodpėnų Greimai iškelti į Kunigiškių pradžios mokyklą. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, 1915 m. mokyklos iš Lietuvos evakuojamos į Rusijos gilumą. J. Greimas kurį laiką mokytojavo Perekopivkoje, o žmoną Konstanciją su dukra Gražina likimas nublokė į Romnų. Tėn padaryta K. Greimienės su dukra Gražina nuotrauka. Labai įspūdinga, graži ponina. Traukdamasi iš Lietuvos fronto ne-

Tuloje Greimai susilaukė pirmojo sūnaus – 1917 m. kovo 9 d. gimė Algirdas Julius Matyt, Tuloje buvo padaryta ir jo pirmoji žinoma nuotrauka – sėdinčio ant motinos kelių. Dėl šios nuotraukos man teko tartis su daugeliu motinų, kurios tvirtino, kad joje A. J. Greimas ne mažiau kaip vienu metų amžiaus, vadinas, fotografuota 1918 metais.

Įdomu, kad Greimams 1918 m. grįžus jau į Nepriklausomą Lietuvą, jie vėl apsigyvena Kunigiškiuose, ten pat,

metu progimnaziją ir buvo paskirtas.

1920 m., kai J. Greimas pradėjo mokytojauti, progimnazijoje mokėsi 239 mokiniai. J. Greimas dėstė lietuvių kalbą, aritmetiką, dailyrą, buvo pedagogų tarybos sekretorius. Eksponuojamas jo ranka kaligrafiškai rašytas posėdžio protokolas.

Atkreipsime dėmesį į aukštą mokyklos mokytojų kvalifikaciją: Ipolitas Franckevičius buvo baigęs Maskvos universitetą, J. Jankevičius – Sankt Peterburgo, pastarojo

Kupiškio progimnazijos II a klasės mokiniai su auklėtoju Juliumi Greimu (1927 09 29); 1 eilėje ketvirtas iš kairės – Algirdas Julius Greimas, kurį padidintą matome kairėje

priteklių sąlygomis, atkirsta nuo vyro, K. Greimienė randa reikalo nusifotografuoti su dukra. Estetinis pradus, grožio siekis šiai moteriai atrodo iš tiesų įgimtas, nes juk ne iš kokių dvarininkų šeimos kilusi. Su vyru susitikto Tuloje; ten J. Greimas mokytojavo iki 1918 m. birželio. Štai kodėl ekspozicijoje trumpai primenu, kad Tula yra senas tradicinių rusiškų „samovarų“, armonikų ir ginklų gamybos centras, ten yra Levo Tolstojaus muziejus *Jasnaja Poliana*.

Nuotraukoje matome mokytoją J. Greimą su moksleiviais ir užrašą virš lentos: *Lietuva – Tėvyne mūsų*. Užrašas skelbia: *Tula, 1915–1918 metai*.

Galima spėti, kad tai fotografuota 1918 m. jau po Vasario 16-osios. Daktaro Vinco Kudirkos „Tautiška giesmė“ jau tapo Nepriklausomos Lietuvos valstybės himnu. Akivaizdu, kad ir nublokšti į Rusijos gilumą, Greimai gyveno Lietuvos reikalais.

iš kur buvo evakuoti. Gyvena tame pačiame mediniame mokyklos pastate, kur dabar yra Kunigiškių kanauninko Juozo Tumo-Vaižganto pradžios mokykla-muziejus.

Tačiau A. J. Greimui ekspozicijoje vietos neskirta?

Muziejaus rengėjams iki šiol nebuvo žinoma Greimų šeimos, taip pat ir A. J. Greimo gyvenimo šioje mokykloje svarba, faktai. Manau, apie tai dar bus proga kalbėti. Dabar pasakysiu, kad iš Kunigiškių nuo 1920 m. rugpjūčio 16 d. mokytojas J. Greimas buvo perkeltas mokytojauti į Kupiškį. Kelis kartus keitėsi mokyklos pavadinimas: nuo 1917 m. – Kupiškio aukštesnioji mokykla, 1919–1925 m. – Kupiškio progimnazija, 1925–1936 m. – Kupiškio vidurinė mokykla, 1936–1938 m. – Kupiškio gimnazija. Tai štai J. Greimas į šią tuo

brolis – D. Jankevičius – Tartu universitetą, P. Rauduvė – Lietuvos universitetą Kaune, J. Venskavičius – Kazanės universitetą, J. Špokevičius – Rygos politechnikos institutą, kunigas A. Bajorinas – Peterburgo dvasinėje akademijoje buvo įgijęs teologijos daktaro laipsnį, Mozės tikybos dėstytojas M. Ofmanas buvo baigęs *Javne* rabinų mokyklą. V. Eidukas, J. Greimas – Veiverių mokytojų seminariją. Žodžiu, labai gero lygio mokytojų branduolys.

Iš algalapio matyti, kad Kupiškio vidurinės mokyklos direktorius V. Eidukas 1925 m. gaudavo 688 litus mėnesinio atlyginimo, o J. Greimas – 669, nedaug mažesnį už mokyklos direktoriaus. Raštvedė K. Greimienė gaudavo 200 litų. Palyginimui pasakysime, kad mokytojas Feliksas Visockas gaudavo 544 litus atlyginimo.

Pridursime, kad Kupiškyje K. Greimienė dirbo miesto savivaldybėje sekretore ir mokykloje. Augino tris vaikus: Gražiną, Algirdą Julijų ir Romualdą, gimusį 1923 metais. Romualdas Greimas gyvena Australijoje.

Deja, ne visų seserų Mickevičiūčių, esančių nuotraukoje, vardus galima nustatyti. Žodžiu, yra kai kas tikrintina. K. Mickevičiūtės-Greimienės brolius taip pat sunkiai sekėsi nustatyti, pagaliau stigo ir laiko tokiam tyrimui.

Būtų turtingesnis – imtųsi filosofijos

Taigi materialiai Greimų šeima neblogai gyveno. Tiesa, kartą A. J. Greimas vėliau pasakys: jei būtų buvusi geresnė materialinė padėtis, jis būtų studijavęs matematiką arba filosofiją. Studijavo teisę ir dirbo, nes tėvai, girdi, nedaug galėjo paremti. Man atrodo, kad šiuo požiūriu A. J. Greimas ne visai objektyvus.

Parodoje taip pat eksponuojamas sūnaus Algirdo Juliaus draugei F. Jakutytei mokytojo J. Greimo parašytas akrostichas. Pagal pirmąsias eilučių raides galima perskaityti: *Mokytojas Julius Greimas, Kupiškis*. Jų santykiai buvo labai geri ir tęsėsi daug metų.

J. Greimas buvo labai autoritetingas, Kupiškyje labai geriamas mokytojas. Tiesa, rašytojas Juozas Baltušis (tikroji pavardė – Albertas Juozėnas), atvažiavęs į Kupiškį, ir yra minėjęs, kad *Greimas buvo žiaurais būdo*.

Tai netiesa?

Apie mokytojus gali išgirsti, ką tik nori. Gal taip J. Baltušiu tada atrodė, man sunku komentuoti. Tačiau F. Jakutyte, kurios mokytojas buvo J. Greimas, pabrėžtinai neigia J. Baltušio nuomonę. Rašytojo aprašyto Juzos (*Sakmė apie Juzą*) prototipas gyveno Bukonių vienkienyje ir buvo mūsų palivarko kaimynas, o su rašytojo sūnėnu mes mainydavomės karveliais, bet jie dažniausiai grįždavo į savo namus. Beje, mano mama dirbo Puponių pradžios mokykloje. Toji mokykla 1920 m. buvo Bukonių palivarko rūmė, kuris vėliau priklausė mano tėvui. Mokytojas Elvyra Glemžaitė, kurios name Kupiškyje, Maironio g. 9, 1925–1927 m. gyveno Greimų šeima, žinoma, ir A. J. Greimas. Tuo noriu pasakyti, kad ne visai atsitiktinai kai ką žinau iš Kupiškio apylinkių žmonių ir jų gyvenimo.

Kokius eksponatus dar paminėtumėte?

Eksponuojamas 1926–1927 m. pirmos progimnazijos klasės, kurioje mokėsi A. J. Greimas, žurnalas. Aritmetikos mokytojo lankomumo ir vertinimo puslapis. A. J. Greimas vertinamas ketvertais, o penktų visoje klasėje niekam nebuvo rašoma. Pakako ir dvejetų.

F. Jakutyte prisimena, kad mokytojas J. Greimas, mokęs lietuvių kalbos ir literatūros, reikalavė išmokyti pirmosios lietuviškos knygos, Martyno Mažvydo *Katekizmo*, prakalbą. Moka ir dabar, nors jai sukako 90 metų. Savo jubiliejaus metu tą dar mokykloje išmokyti prakalbą atmintinai padeklamavo.

Kupiškio progimnazijoje G. Greimaitės klasėje visus 4 metus mokėsi Bronius Dundulis, būsimasis profesorius istorikas, kuris Sorbonos universitete parašė bei 1940 m. apgynė disertaciją *Napoleonas ir Lietuva 1812 m*.

Greimams gyvenant Kupiškyje, buvo draugaujama šeimomis, ir tai matome 1920 m. nuotraukoje, kur nusifotografavusios Greimų, Jakučių, Stukų ir Plukų šeimos.

Bus daugiau

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Atkelta iš 1 p.

Priminsime, kad B. Mackonytės tėvas – Rapolas Mackonis (iki 1940 m. – Mackevičius, 1900–1982 m.), žinomas rašytojas ir publicistas, Vilniaus lietuvių laikraščių redaktorius, Lietuvos mokslo draugijos, Lietuvos rašytojų draugijos narys. 1924 m. baigęs Vytauto Didžiojo gimnaziją Vilniuje, humanitarinius mokslus studijavo Vilniaus universitete. 1939–1940 m. redagavo dienraštį *Vilniaus balsas*, 1941–1942 m. – *Naująją Lietuvą*. Už prolietuviskišką veiklą 1943 m. Vokietijos nacistai jį suėmė ir kartu su įkaitų grupe kalino Štuthofio koncentracijos stovykloje. 1945 m. buvo išvaduotas ir iki 1952 m. gyveno Lenkijoje. Sovietų saugumas R. Mackonį areštavo, nuteisė ir ištrėmė į Kemerovo sritys lagerius. Į Lietuvą grįžo 1956 m., reabilituotas. Pokario metais parašė daug kūrinių, tarp kurių buvo apysaka apie kalėjimą Štuthofio koncentracijos stovykloje, prisiminimai apie Vilniaus tarpukarį *Be ryto naktis*, taip pat apybraižų ciklas apie senuosius vilniečius. Dvi R. Mackonio atsiminimų knygos *Senoji vilniečių karta* (1999 m.) ir *Amžius liudininko užrašai* (2001 m.) su Kultūros ministerijos parama išleido Rašytojų sąjungos leidykla.

B. Mackonytė kartu su sūnumi Dovydu, kuris yra verslininkas, 1994 m. išleido R. Mackonio esė *Iš kavinės į kavinę* ir apybraižas *Dvylika Vilniaus kunigų*.

R. Mackonio brolis, vadinasi, B. Mackonytės dėdė Jonas Mackonis (1922–2002 m.) – žinomas tapytojas, menotyrininkas ir literatas. Daug metų (1951–1989 m.) dėstė Vilniaus dailės institute (dabar – akademija), dalyvavo parodose. Parašė libretus Vytauto Klovos operoms *Pilėnai*, *Du kalavijai*, *Amerikoniškoji tragedija*, Balio Dvariono *Daliai*, Antano Račiūno *Saulės miestui*, scenarijų kino filmui *Julius Janonis*. 2003 m. išleista jo prisiminimų knyga *Boružės odisejos*.

Taigi bendraujant su B. Mackonyte, reikia turėti galvoje ir visą literatūrinę Mackonių giminės „odiseją“, nes nieko atsitiktinio šiame pasaulyje nėra. Kas žino, gal visų mūsų likimai susiję daug daugiau, negu kasdienybėje apie tai susimąstome.

Jų vis daugėja, jų senųjų vilniečių

Gerbiama ponija Birute, ar galėtume pasakyti, kad iš tarpukario išlikę vilniečiai lietuviai ir jų palikuonys sudaro tam tikrą savią terpę, ypatingą sostinės gyventojų sluoksnelį?

Seni vilniečiai – kaip giminiečiai

Gal sluoksni, gal Vilniaus ir Lietuvos sluoksnelį, nes juk tie tarpukario vilniečiai, ypač kurie mokėsi Vytauto Didžiojo gimnazijoje, jų vaikai ir giminės išsibarstė po visą Lietuvą. Jie kupini prisiminimų, kuriais noriai dalijasi. Asociacija *Vilniečių ainių klubas* kaip tik ir susikūrė tam, kad būtų palaikomas senųjų vilniečių tarpusavio bendravimas.

Jų susitikimų istorija labai sena. Prasidėjo pirmaisiais pokario metais, kai senieji vilniečiai susirinkdavo, kad pasveikintų buvusį Vytauto Didžiojo gimnazijos direktorių Marceliną Šikšnį. Rinkdavosi kasmet jo vardo dieną – birželio 2-ąją. Susiedavo ne toks jau didelis būrelis senųjų vilniečių, atnaujindavo ryšius, pasisėdėdavo, ir taip iki kito karto.

Vėliau buvo renkamas stomatologės Stefanijos Poškienės vasarnamyje Valakampiuose. Po Atgimimo tuos susitikimus ėmė rengti Dagnė Jakševičiūtė vadovaujanti Vilniaus lietuvių namai. Jie glaudėsi buvusiuose rašytojo Antano Venclovos namuose.

Keli susitikimai vyko taip pat M. Šikšnio namuose Kęstučio gatvėje, kur gyvena jo anūkė Laima, ištėkėjusi už skulptoriaus prof. Juozo Burneikos. Vėliau Jurgio ir Marijos Šlapelių name – muziejuje.

Išteigus *Vilniečių ainių klubą* ir išrinkus jo pirmininkę muzikologę Jūratę Burokaitę, žymaus vilniečio Vinco Budrevičiaus anūkė, ta veikla tapo labiau organizuota. Pirmas kiek didesnis senųjų vilniečių susitikimas įvyko buvusio Vilniaus lietuvių laikinio komiteto pirmininko Konstantino Stašio vasarnamyje, Valakampiuose.

Mums būtų įdomi paties K. Stašio asmenybė, apie kurią galima taip pat perskaityti Jūsų tėvelio R. Mackonio ir dėdės J. Mackonio knygos.

K. Stašio asmenybė nusipelnė atskiros pašnekės ir, be abejo, rimtos monografijos. Tai didelė ir stipri tarpukario Vilniaus lietuvių figūra.

Nejau išties Vilniaus lietuvių istorija nieko nedomina?

Grižkime prie „Vilniečių ainių klubo“. Ar jis jungia tik Vilniuje gimusius žmones? Pagal kokius principus suburtas ir veikia?

Vienas svarbiausių klubo uždavinių – padėti susitikti bendruomenės nariams, senųjų vilniečių palikuonims ir kaupti jų prisiminimus, nes

Rašytoja Birutė Mackonytė pasakoja apie senuosius vilniečius

tai reikšminga Vilniaus miesto istorijos ir kultūros dalis.

Svarbiausia – prikelti seniai užmirštus dalykus, kurių yra labai daug. Mane stebina, kad Vilniaus lietuvių istorija beveik nieko nedomina. 1920–1939 m. lenkų valdytas Vilnius jau „išskrinta“ iš Lietuvos istorijos, tarsi būtų buvęs prarastas ir mums nepriklausantis miestas.

Tačiau jei apie tai kalbamės, tai juk šitaip nėra.

Teko dalyvauti susitikime su Vytauto Didžiojo universiteto lituanistais. Ir ką išgirdau? Girdi, ko čia daug norėti: lenkams užėmus Vilnių, visas kultūrinis Lietuvos ir lietuvių centras persikėlė į Kauną, ten ir plėtojosi. Tarsi be Kauno Lietuvoje niekur kitur kultūrinio lietuvių gyvenimo ir nebuvo.

Kaip tokią nuostatą galėtumėte paneigti?

Tokios nuostatos visiškai paneigti gal ir nesugebėčiau, tačiau nereikėtų pamiršti, kad lietuvių kultūrinio gyvenimo labai svarbi vaga reikėsi ir Vilniuje. Nepamirškime, kad net ir daktaras Jonas Basanavičius, lenkams užėmus Vilnių, niekur iš šio miesto nepasitraukė, liko čia gyventi. O juk jis – mūsų tautos atgimimo žadintojas, tautos patriarchas. Apie J. Basanavičių Vilniuje būrėsi ir kiti lietuviai.

Iš tiesų ne itin dažnai svarstome, kodėl J. Basanavičius iš Vilniaus nepasitraukė. Gal todėl ir liko, kad taptų tam tikra lietuviybės ir lietuviškumo atspara Vilniuje?

Nesu istorikė, ir man tai pernelyg

sudėtingas klausimas. Vilniuje pasiliko ne vien J. Basanavičius, bet ir daug kitų lietuvių. Deja, nemažiau jų pasitraukė į Kauną, „laikinojoje sostinėje“ siekė karjeros, kiti, kaip broliai Mykolas ir Viktoras Biržiškos 1922 m., buvo lenkų valdžios ištremti.

Iš Vilniaus nepasitraukė

Jūsų tėvelis – R. Mackevičius iš Vilniaus nepabėgo. Liko kartu su J. Basanavičiumi ir kitais lietuviais ta dvasine ir kultūrine lietuviybės atrama senojoje Lietuvos sostinėje. Nemažą kainą už tą savo žingsnį sumokėjo, nes okupacinė lenkų valdžia jį persekiojo už lietuviškąją veiklą.

Vilniuje likusieji lietuviai atkakliai dirbo savo darbą, už tai buvo stumiami į gyvenimo pašalį, net ir kalinami. Lenkų požiūri į Vilniaus lietuvių galiu pailiustruoti garsaus architektūros paminklų konservatoriaus ir restauratoriaus Stanislovo Lorencio (Stanisław Lorentz) liudijimu. Kai 1929 m. S. Lorencas iš Varšuvos atvyko į Vilnių, tvirtino neradęs nė vienos lietuvių organizacijos ar būrelio (žadnego osrodka), su kuriuo būtų galėjęs užmegzti ryšį. Taip S. Lorencas tvirtina 1986 m. išleistoje savo knygoje *Vilniaus albumas* (*Album Wileński*). O juk, pavyzdžiui, 1926 m. Vilniuje veikė dešimt įvairių lietuvių organizacijų, žinomiausia – Lietuvių mokslo draugija, pagaliau ėjo ir lietuvių laikraščiai. Taip pat veikė labai aukšto lygio Vytauto Didžiojo lietuvių gimnazija, *Ryto draugija*, kuri rūpinosi mokyklomis, nereikėtų pamiršti ir Šv. Kazimiero draugijos. S. Lorencas nieko apie tai nežinojo?

Gedimino Žemlėko nuotrauka

Beje, knygos pabaigoje jis mini šiltsus susitikimus su Vilniaus menininkais aštuntajame dešimtmetyje. Bet tai jau buvo kiti laikai.

Man regis, paaiškinti galima paprastai: tuo metu Vilniaus lietuviai, gudai ir žydai gyveno labai uždara gyvenimą. Tautinės to meto bendruomenės gyvavo tarsi pačios savyje. Ar daug mes žinome kad ir apie XX a. trečiojo dešimtmečio kultūrinę gūdų raišką, žydų gyvenimą? Kiekvienas atskiros tautos gyvenimas – tarsi kantiškasis „daiktas savyje“, visiškai autonomiška uždara vertybė. Kiekviena tautinė „planeta“ judėjo savo orbita, kurios trajektorija nesusiėmė su kitų tautinių bendruomenių keliais.

Tos atskirų tautų kultūros ir negalėjo „persikirsti“, viena kitai daryti didesnės įtakos, nes tuometinė lenkų valdžia Vilniuje darė viską, kad kitataučius kuo mažiau prileistų prie švietimo bent kiek platesnės sklaidos. Lenkų valdžia uždarinė lietuvių mokyklas. Lietuviškų mokyklų abiturientai egzaminus laikydavo dalyvaujant švietimo ministerijos atstovams, kurie neretai atvairai stengdavosi „sukirsti“ gabesnius moksleivius. Tokių liudijimų yra labai daug.

Nereikia stebėtis, kad tokiomis sąlygomis siekdami išgyventi, tie Vilniaus ir Vilniaus krašto lietuviai jautėsi tarsi savo pačių tėvynėje būtų buvę „antrarūšiai“ žmonės. Nepaisant tautinės spaudos, ta karta išsiugdė ir daug kūrybinių asmenybių – rašytojų, dailininkų bei kitų sričių inteligentijos atsovų. Tai poetai Ona Miciūtė ir Albinas Žukauskas, dailininkai Vladas Drėma, Balys Macutkevičius, Vaclovas Kosciūška ir daug kitų.

Dažnai pagalvoju, kad per mažai užrašyta prisiminimų apie tuos žmones.

Vilniaus vardas tarsi iškrito iš mūsų istorijos

Gal tiesiog daug parašytų prisiminimų iki šiol neišleista? Juk ir Jūsų tėvelio, R. Mackonio, toli gražu ne visi raštai žinomi skaitytojams.

Išties labai mažai turime išleistų tarpukario vilniečių prisiminimų. Dabar kone kiekviena parapija stengiasi išleisti savo miestelių ar net atskirų gyvenviečių istorijas. Tai rodo, kad žmonės, kurie buvo visiškai laisvi, ir jų palikuonys jaučiasi reikšmingi, suvokia savo prisiminimų ir savo miestelių istorijos svarbą.

Visai kitaip yra su senuoju tarpukario lietuvių vilniečių kultūros paveldu. Galimas dalykas, jie buvo mažiau pasiturintys, gal ir jų palikuonys materialiai sunkiau verčiasi net ir šiuo metu. Kai kas iš prisiminimų išleista užsienyje. Man pavyko parengti spaudai dvi tėvo knygas. Jo rankraščių, tarpukario Vilniaus lietuvių gyvenimo liudijimų, yra labai daug, bet aš iš jų išrinkau svarbiausius dalykus.

Esate literatė, tad kiek didelė Jūsų pačios invazija į tėvo tekstus, jo knygas rengiant spaudai?

Didelės invazijos nereikėjo, nes tėvas buvo gabus literatas, reikėsi kaip publicistas ir grožinės literatūros kūrėjas. Man labai gaila, kad nepavyko išleisti tėvo apie knygnešius parašytos istorinės apysakos *Pilkieji didvyriai* (1–2, 1929–1930 m.). Labai nebloga knyga. Deja, per vėlai susigriebiau rūpintis, ir

Antras „vasarinis“ vilniečių ainių susitikimas 2004 m. birželio mėn. įvyko Valakampiuose, Konstantino Stašio anūkės architektės Dainoros Juchneviciūtės namuose

2004-aisiais Lietuviškos spaudos atgavimo 100-mečiui taip ir nepavyko šios knygos „pramušti“. Man buvo pasakyta, kad knygnešytės tema naują romaną yra parašęs rašytojas Vytautas Bubnys, ir to pakanka. Pagaliau į Lietuvos spaudos atgavimo 100-mečio valstybės remtinių renginių skaičių nepateko net pirmojo lietuvių dienraščio *Vilniaus žinios* 100-ųjų metų minėjimas. Vilniaus vardas vėl tarsi iškritęs iš mūsų istorijos.

Ko gero, tarp tos jubiliejinės komisijos narių nėra senųjų vilniečių ar jų palikuonių. Toks spėjimas peršasi savaime. Juk visada labai svarbus emocinis mūsų ryšys su gimtine, o kai Vilniuje nė vienas iš valdžios žmonių neturi tėvų ar senelių kapų, ko iš jų norėti?

Visiškai pritariu. Ta proga norėčiau geru žodžiu paminėti prof. Jono Aničo parašytas ir išleistas plačiai Vileišių giminei skirtas knygas. Jo knygas, skirtas Petru, Jonui, Antanui Vileišiams ir Emilijai Vileišienei aš skaitau neatsitraukdamas.

Vladas Žukas yra parašęs puikią monografiją apie Jurgį ir Mariją Šlapelius, jų Vilniuje įkurtą lietuvių knygyną, kuris Vilniaus lietuvių gyvenime atliko labai svarbų vaidmenį.

Į pagalbą telkiami studentai

Ar galėtume kalbėti apie tam tikrą seniesiems vilniečiams lietuviams būdingą bruožą? Kas jums krenta į akį bendraujant su tų senųjų vilniečių palikuonimis?

Drįščiau pasakyti, kad senieji vilniečiai visada pasižymėjo savo tikru ypatingu taurumu, taip pat ir kuklumu. Gal dėl to ir ainiai iki šiol nepakankamai eksponuoja jų palikimą.

Vilniečių lietuvių dinastijos yra nepaprastai įdomios, tačiau norint jas tyrinėti ir apie jas parašyti – tai daugybės laiko ir jėgų reikalaujantis darbas.

Bet „Vilniečių ainių klubas“ argi nėra tam pasiryžęs?

Mūsų klubas sumanė pasitelkti Vilniaus pedagoginio universiteto studentus istorikus po truputį gaivinti savo tėvų ir protėvių istoriją. Sudarėme sutartį su šio Universiteto Lietuvos istorijos katedra, norime pasiūlyti jiems tyrimų temų, o iš klubo sukauptų lėšų skirti ir tam tikras premijas studentams. Pavyzdžiui, labai svarbi tema – *Vilniaus lietuvių laikinojo komiteto veikla*. Šis komitetas faktiškai tvarkė visus Vilniaus lietuvių reikalus.

Ir kas šios temos ėmėsi?

Deja, kol kas norinčių neatsirado, bent jau tarp pirmųjų kursų studentų, būsimųjų istorikų. Todėl ketiname šia tema dar šiemet surengti istorinę konferenciją. Panašių temų yra ir daugiau, pavyzdžiui, *Vilniaus lietuvių kunigų veikla*. Kaip minėjau, 1994 m. buvo išleistas R. Mackonio

Jonas Mackonis su broliu Rapolu ir jo antrąja žmona Helena. Apie 1960 m. (Iš Jono Mackonio knygos „Boružės odisėjos“)

apybraižas *Dvylika Vilniaus kunigų. Puikus skaičius, tarytum dvylika apaštalių.*

Taip jau išėjo. Tarp jų yra du vyskupai – Jurgis Matulaitis ir Mečislovas Reiny. Iš kitų garsesnių kunigų norėčiau priminti Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčios kleboną kunigą Kristupą Čibirą, žuvusį 1942 m. sovietų aviacijos antskrydžio metu, taip pat kun. Praną Bieliauską.

Rankraščiai iš tiesų nedega

Savo apybraižoje, skirtoje kun. P. Bieliauskui, mano tėvas mini, kad jis visą gyvenimą rašė dienoraščius. *Kažin kur jie dabar yra?* – klausė tėvas, tas eilutes rašydamas 1958 metais. P. Bieliauskas jau prieš metus buvo miręs, tad paties kunigo tėvas nebegalėjo paklausti.

Apie tuos dienoraščius nieko nežinojau, bet labai teisingai pastebėta: knygos turi savo likimą, o pasak rusų rašytojo Michailo Bulgakovo, rankraščiai nedega. 1982 m. laidodama tėvą, panašiai pasakiau prie jo kapo: jis parašė daug prisiminimų, nors kol kas beveik nieko neišleista, bet aš tikiu, kad jo raštai dar išvys dienos šviesą. Taip ir įvyko.

Keisti dalykai vyksta ir su kun. P. Bieliausko dienoraščiais. Man nė į

galvą negalėjo šauti, kad jie yra visai netoli – juos saugojo mano klasės draugė, artima P. Bieliausko giminaitė – jo sesers duktė. Apie tai sužinojau apie 1993–1994 metus. Tada dar ketinome tuos dienoraščius bent dalimis išleisti, kaip kad išleidome *Dvylika Vilniaus kunigų* ir dar tris Vilniaus praeičiai skirtas knygas. Deja, mūsų leidybos reikalai nutrūko, ir tik 2003 m. rudenį vėl pradėjau rūpintis kun. P. Bieliausko dienoraščiais.

Kas tuose dienoraščiuose rašoma, kuo jie mums įdomūs ir svarbūs?

Kun. P. Bieliauskas dienoraščius rašė nuo 1915–1916 m. beveik iki savo mirties. Juose kone visa Vilniaus lietuvių istorija, kurią sudaro 14 ar 15 sąsiuvinų. Atsispindi ir Lietuvos Tarybos, kuri 1918 m. vasario 16 d. paskelbė Nepriklausomybės Aktą, kasdienybė. Tai didžiulis turtas. Porai mėnesių praėjus po to, kai jie atsidūrė saugioje vietoje, juos išsaugojo O. Dzevečkienė išėjo į amžinybę.

O dar po kelių mėnesių *Vorutos* leidykla išleido kun. P. Bieliausko knygą *Valkininkų bažnyčia ir vienuolynas*. Kun. P. Bieliauskas parašė šios parapijos istoriją, klebonaudamas joje paskutinį savo gyvenimo dešimtmetį (1947–1957 m.).

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Klaipėdos
UNIVERSITETAS

skelbia konkursą pedagogų, mokslo darbuotojų ir padalinių vadovų pareigoms užimti nuo 2005 m. rugsėjo 1 d.

Baltijos pajūrio aplinkos tyrimų ir planavimo institute – 1 vyresniojo mokslo darbuotojo.

Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institute – 2 vyriausiųjų mokslo darbuotojų, 2 mokslo darbuotojų.

Botanikos sode – 1 mokslo darbuotojo.

Gamtos ir matematikos mokslų fakultete:
Ekologijos katedroje – 0,5 etato profesoriaus;
Geofizinių mokslų katedroje – 1 profesorius, 0,5 etato docento;
Informatikos katedroje – 2 docentų, 2 lektorių, 1 asistento;
Matematikos katedroje – 2 asistentų;
Rekreacinės architektūros ir kraštovarkos katedroje – 1 profesorius, 1 docento.

Humanitarinių mokslų fakultete:

Anglų filologijos katedroje – 1 asistento;
Anglų kalbos centre – 3 lektorių, 1 asistento;
Baltų kalbotyros ir etnologijos katedroje – 1 docento;
Lietuvių kalbos katedroje – 1 docento;
Romanų filologijos katedroje – katedros vedėjo, 1 docento;
Skandinavų kultūros ir kalbų centre – centro direktoriaus, 1 asistento;
Baltistikos centre – 1 vyresniojo mokslo darbuotojo;
Teatro pedagogikos katedroje – katedros vedėjo, 1 docento;
Teologijos katedroje – 1 lektorius;
Vokiečių filologijos katedroje – katedros vedėjo.

Jūrų technikos fakultete:

Informatikos inžinerijos katedroje – 3 asistentų;
Laivo inžinerijos katedroje – 2 lektorių;
Mechanikos inžinerijos katedroje – 1 asistento;
Statybos katedroje – katedros vedėjo, 1 docento;
Technologinių procesų katedroje – 0,5 etato profesoriaus, 1 asistento.

Jūreivystės institute:

Laivavedybos katedroje – 1 docento, 1 lektorius, 1 asistento.

Menų fakultete:

Džiazo katedroje – katedros vedėjo, 1 profesorius, 1 docento, 2 lektorių;

Fortepijono katedroje – 2 docentų;
Choreografijos katedroje – 2 docentų, 1 lektorius;
Chorvedybos katedroje – katedros vedėjo;
Dailės katedroje – katedros vedėjo;
Dainavimo katedroje – 1 docento;
Liaudies muzikos katedroje – 1 docento;
Muzikos istorijos ir teorijos katedroje – 1 profesorius, 1 docento;
Muzikos pedagogikos katedroje – 1 asistento;
Režisūros katedroje – 3 docentų;
Sportinių šokių katedroje – 0,5 etato asistento.

Pedagogikos fakultete:

Katechetikos katedroje – 1 lektorius;
Psichologijos katedroje – 2 docentų, 3 lektorių;
Socialinės pedagogikos katedroje – 1 docento;
Ugdymo metodikų katedroje – 2 lektorių;
Vaikystės pedagogikos katedroje – katedros vedėjo.

Regioninės politikos ir planavimo institute – direktoriaus, 1 jaunesniojo mokslo darbuotojo.

Socialinių mokslų fakultete:

Bibliotekininkystės katedroje – 1 docento, 1 asistento;
Ekonomikos katedroje – 1 asistento;
Socialinės geografijos katedroje – 1 asistento;
Sociologijos katedroje – 1 docento;
Vadybos katedroje – 2 docentų, 2 lektorių, 1 asistento;
Viešojo administravimo ir teisės katedroje – katedros vedėjo.

Sveikatos mokslų fakultete:

Reabilitacijos ir slaugos katedroje – 0,5 profesorius, 3 docentų, 1 asistento;
Rekreacijos ir turizmo katedroje – 1 asistento;
Socialinio darbo katedroje – 1 asistento, 1 lektorius;
Visuomenės sveikatos katedroje – 1 profesorius, 1 docento.

Tęstinių studijų institute:

Andragogikos katedroje – 2 po 0,5 etato lektorius, 0,5 etato mokslo darbuotojo.

Dokumentai priimami 10 darbo dienų po skelbimo publikavimo adresu: Universiteto Personalo skyrius, 110 kab., H. Manto g. 84, Klaipėda, tel.: (8 ~ 46) 398 916, 398 917, 398 918.

Kun. Pranas Bieliauskas, būdamas Labdarybės draugijos pirmininku, rūpinosi vadinamųjų „prieglaudų“ auklėtiniais, Vilniaus miesto ir Vilnijos lietuviukais. Trečiojo dešimtmečio nuotrauka.

Docentas Jonas Kabelka

Pradžią Nr. 6

Vilniaus universiteto kalbininko doc. Jono Kabelkos (1914–1986 m.) 90-osioms gimimo metinėms skirtas prisiminimų vakaras buvo surengtas Vilniaus universiteto Filologijos fakultete, Kristijono Donelaičio skaitykloje.

Siejo ir latvių kalba

Daug metų su doc. Jonu Kabelka bendravo ir bendradarbiavo kalbininkas, dėstytojas, pedagogas, latvistas ir baltistas Bronys Savukynas. To bendradarbiavimo rezultatas – garsi leidinių serija: *Žodžiai ir žmonės, Žmonės ir kalba, Kalba ir mintis, Mintis ir ženklas, Ženklas ir prasmė, Prasmė ir tekstas*. Jų sudarytojas buvo B. Savukynas, o nemaža straipsnių parašė J. Kabelka. Dalydamasis prisiminimais, B. Savukynas buhalteriskai tiksliai suskaičiavo net šešis savo bendravimo su J. Kabelka etapus. Pirmiausia tai studento ir dėstytojo bendravimas, kurio pirminis juos siejęs etapas buvo latvių kalba. Antasis etapas – lyginamoji baltų kalbotyra, kurią J. Kabelka dėstė penktakursiams, būsimiesiems kalbininkams. Gal tik vieninteliam kursui ir buvo, nes vėliau B. Savukynas neatsimena, kad kam būtų dėstoma.

Trečiasis etapas – kai kalbininkai Bronys Savukynas, Algirdas Sabaliauskas ir Jonas Kazlauskas, kuris 1970 m. po spalio 8-osios tragiškai žuvo labai neaiškiais ir įtartinomis aplinkybėmis, į lietuvių kalbą vertė ir leido Janio Endzelyno knygą *Baltų kalbų garsai ir formos*.

Buvo mėgėjas užtraukti dėmą

Ketvirtasis etapas – tai metas, kai B. Savukynas krinto aspiranto duoną Vilniaus universitete ir katedroje dažnai susidurdavo su J. Kabelka. Jis prasidėjo 1966 m., kai *Kultūros barų* žurnalo redakcija, kurioje dirbo B. Savukynas, atsikėlė į Meno darbuotojų rūmus M. Kutūzovo aikštėje (dabar – Prezidentūra S. Daukanto aikštėje). Nuo redakcijos iki Vilniaus universiteto Centrinų rūmų, kuriuose telkėsi filologai ir istorikai, buvo keli žingsniai, tad J. Kabelka savo buvusį studentą lankydavo kone kas savaitę – ateidavo užtraukti dėmą. Tai ir buvo bene intensyviausias judviejų bendravimo laikotarpis.

Sykį užėjo grįžęs iš Abromiškių, kur daktarai jam uždraudė rūkyti daugiau kaip dvi cigaretes per dieną. Apie tai ir Kabelkienę informavo. Todėl į *Kultūros barų* redakciją atėjęs, J. Kabelka saugiai surūkydavo dar dvi papildomas cigaretes. Niekas juk nesužinos.

Tuo metu kaip sykis redakcijoje pasirodė Irena Kost-

Prisimenamas Jonas Kabelka, kuris niekada ir nebuvo pamirštas (2)

kevičiūtė, gana egzaltuota dama, atėjusi perskaityti straipsnio korektūros. O, profesoriau, tai kaip sveikata? – kreipėsi į J. Kabelką, nors šis buvo tik docentas. J. Kabelka ramiai išpūtė dūmą ir tarė: *Po skrodimo paaiškės.*

Pratęsdamas B. Savukyno pradėtą ir J. Kabelkai, matyt, skaudžią temą, Filologijos fakulteto dekanas prof. Bonifacas Stundžia pabrėžė jo pastovumą, sugebėjimą nesiblaškyti į kraštutinius. Tai labai ryškiai pasireiškėdavo kad ir dėl rūkymo. Jau buvo metę rūkyti Jonas Palionis ir Vincas Urbutis, taip pat ir J. Kabelka gydytojų buvo įpareigotas mesti. Sykį B. Stundžia mato, kaip į fakultetą atėjęs J. Kabelka laužia cigaretę į dvi dalis, kiša į kandiklį ir skaniai traukia dūmą. *Docente, taigi Jums daktarai rūkyti uždraudė, – gėdija nepataisomą rūkorių B. Stundžia. Tai matai, aš gi mažiau rūkau, laužiu per pusę, – atsakė J. Kabelka.*

Labai būdingas jam humoras. Suvalkietiškas, patrauklus, nestigo jam ir saviironijos užtaiso. Vieną kartą B. Savukynui guodėsi: *Tai žiniai, koks mano gyvenimas. Dabar turiu mašiną, bet važiuoti nemoku – visiškai priklausomybė nuo Kabelkienės.*

1968 m. J. Kazlauskas apsigynė filologijos daktaro disertaciją ir ta proga pakvietė į vakarienę *Dainavos* restorane. Įsidrasinęs B. Savukynas padėklamavo staiga susidėsčiusį dvielį:

Kabelkienės jungą velka Kalbininkas J. Kabelka.

Tuo metu J. Kabelka pyktelėjo ant dvieilio autoriaus, bet po kelių dienų susitikęs pasisveikino lyg niekur nieko. Gražiai pabendravo. Tai gi užantyje pykčio nenešiojo.

Pasakydavo tiek, kiek tuo metu reikėdavo pasakyti

Latvių kalbą jis dėstė, atrodytu, atsainiai, bet kartu ir reikliai. Dės-

Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto dekanas prof. Bonifacas Stundžia kviečia susirinkusiuosius pasidalyti prisiminimais apie kalbininką doc. Joną Kabelką

tė Pedagoginiame institute (dabar – Vilniaus pedagoginis universitetas), be to, dirbo ir *Minties* leidykloje, tad į paskaitas kartais ateidavo pavėlavęs. Dalis studentų išsilakstydavo, 4–5 rimtesni laukdavo. Kartą atėjo tik trys studentai. Bet J. Kabelkos dėstymo maniera, savotiškas humoras studentams buvo labai patrauklūs.

1954-aisiais, o gal 1955-aisiais metais fakultete vyko visų kalbų katedrų darbuotojų pasitarimas dėl mokslo tiriamojo darbo. B. Savukynui teko tame pasitarime sekretoriauti. Elzbieta Mikalauskaitė, kuri buvo už J. Kabelką 15 metų vyresnė, gimusi 1899 m., jį smarkiai užsipulė: *Kabelka Berlyne pas Gerulį ir Fasmerį tobulinosi, Rygoje pas Endzelyną buvo, o kur jo moksliniai darbai?*

Dabar keturias tarnybas turi – Pedagoginiame institute, Vilniaus universitete, „Minties“ leidykloje ir dar į Rygą važinėja skaityti lietuvių kalbos paskaitų... J. Kabelka patylėjo ir ramiai sako: Bepigu čia tau, Elziute, pliupt – nei tu moki alimėntų, nei tu kada nors juos mokėsi.

Pasakė tiek, kiek tuo metu reikėjo pasakyti.

Parodė kalbotyros patrauklumą

Kad B. Savukynas tapo kalbininku, tai buvo prof. Zigmo Zinkevičiaus, tada jauno dėstytojo, nuopelnas. O kad kalbotyra jam tapo vis patrauklesnė, daug prisidėjo būtent J. Kabelka. Penktame kurse baltų lyginamąją kalbotyrą jis dėstė pagal J. Endzelyno mokyklą, o gal ir pagal Jurgio Gerulio, nes J. Kabelka 1937–1939 m. kalbotyros studijas tobulino Berlyne, o 1939–1941 m. ir Rygoje. Ketvirtame kurse B. Savukynas tapo Z. Zinkevičiaus globojamo Istorinės gramatikos būrelio pirmininku. Šias pareigas perėmė iš J. Kazlauskos. Kaip tik kilo mintis išleisti J. Endzelyno veikalą *Baltų kalbų garsai ir formos* vertimą. Devyni asmenys pasiskirstė versti. Daugiausia išvertė A. Sabaliauskas, J. Kazlauskas, o B. Savukynas vertė ir kaip pirmininkas buvo atsakingas už visą vertimo darbą. J. Kabelka vertimą pabaigė ir buvo atsakingas už darbą kaip leidyklos redaktorius.

B. Savukynas kas dveji metai sudarydavo kalbotyros leidinį *Žodžiai ir žmonės* (kasmet nebuvo leidžiama), o redkolegijos narys buvo J. Kabelka. Jį B. Savukynas išjudino rašyti kai kuriuos baltistikos dalykus, pavyzdžiui, apie baltų gentis. Tarp kitų straipsnių J. Kabelka parašė ir apie neurus, atnešė B. Savukynui. Šis skaito autoriaus gana skeptiškai surašytą tekstą. J. Kabelka ir sako: *Na matai, taigi su tais čia neurais... Juos dabar kas nori, tas gali ir savintis. Ir aš čia nieko rimtesnio negaliu pasakyti.*

Taip „kabelkiškai“ reziūmavo, tai labai būdinga J. Kabelkos mąstyto ir bendravimo manierai. Į redakciją ateidavo paprastai geros nuotaikos, bet vieną kartą atėjo ge-

roakai supykęs. Pasirodo, savo dėstytoją rektoratui apskundė būsimieji žurnalistas. J. Kabelka jiems dėstė lietuvių kalbos kursą. Anot žurnalistų, J. Kabelka juos skriaudžias. Šis dvejetų jiems iš tiesų priraidydavo. Tačiau tikino dabar dvejetų neberašęs, o žinias dažniausiai vertinąs trim su dviem minusais. Kartu visada parašydavo pastabą: *Šiaip jau darbas vertas vieneto, bet kaip žurnalistui, tai toks pažymys – 3=.*

Kaip J. Kabelka sykį pasigedo rimtumo

Toks buvo J. Kabelka – principingas ir su jam būdingu humoru. Panašia maniera jam dažniausiai mėgindavo atsakyti ir B. Savukynas. Kai J. Kabelka rašė *Baltų filologijos įvadą*, tai su humoru pasakydavo kokį teiginį ir stebėdavo, kaip reaguos B. Savukynas. Šis taip pat stengdavosi išlaikyti tą patį toną. J. Kabelka ir sako: *Na, bent vieną kartą tu pasakyk rimtai...*

Taigi didis humoristas J. Kabelka vieną kartą buvo pasigedęs rimtumo. Regis, tada buvo diskutuojama dėl ikiistorinio baltų hidronimų ploto. B. Savukynas žurnalui *Pergalė* tada buvo parašęs populiarių straipsnį *Žemę galima prakalbinti*, kuriame kėlė kognityvinę vandenvardžių reikšmę istorijai ir priešistorėi. Prie straipsnio buvo nupiešęs hidronimų ploto žemėlapi su baltiškais vandenvardžiais nuo Okos rytuose iki Vyslos vakaruose, nuo Kijevo pietuose iki Latvijos teritorijos šiaurėje.

J. Kabelka ir sako: *Tavo tas žemėlapis gal ir paskutinis, kurį aš mačiau. Ar galėčiau įdėti į savo knygą? B. Savukynui tas žemėlapis atrodė labai jau saviveikliškai ir greitomis nupieštas. Vis dėlto J. Kabelka paprašė jį paskolinti ir įdėjo į savo knygą.*

Kai B. Savukynas buvo pradėjęs abejoti, ar jam ne geriau būtų buvę tapti matematiku, o ne kalbininku, su savo nepakartojamu humoru ir dideliu optimizmu J. Kabelka vis dėlto jam sugebėjo gražinti pasitikėjimą lingvistika.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Kalbininkas Bronys Savukynas išskyrė net šešis savo bendravimo su Jonu Kabelka etapus

MOKSLO IR STUDIJŲ INSTITUCIJŲ DĖMESIUI,

Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo valdybos 2005 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 3 skelbiamas konkursas naujiems projektams teikti šiose mokslo programose:

- Aukštųjų technologijų plėtros programa;
- Prioritetinių Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros krypčių programa.

Projektai konkursui rengiami vadovaujantis LR Švietimo ir mokslo ministro 2003 m. balandžio 3 įsakymais Nr. 430 *Dėl Aukštųjų technologijų plėtros programos*, Nr. 431 *Dėl mokslinių tyrimų projektų prioritetingose mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros kryptyse finansavimo tvarkos* ir LR Vyriausybės 2003 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1645 *Dėl Aukštųjų technologijų plėtros programos patvirtinimo*.

Projektai Fondui teikiami nuo 2005 m. kovo 29 d. iki balandžio 29 d., projektų trukmė 2005–2006 m.

Metinė paramos vienam projektui suma neturėtų būti didesnė kaip kryptčiai skirta lėšų suma (293.000 Lt ir 227.000 Lt).

Mokslo ir studijų institucijos kartu su ūkio subjektais teikia prašymus pagal šias Aukštųjų technologijų programos plėtros kryptis:

- Biotechnologijos;
- Mechatronikos;
- Lazerių technologijos;
- Informacinės technologijos;
- Nanotechnologijos ir elektronikos.

Mokslo ir studijų institucijos teikia prašymus pagal šias Vyriausybės patvirtintas Prioritetinių Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros kryptis:

- Genomika ir biotechnologijos sveikatai ir žemės ūkiui;
- Geros kokybės, saugaus ir ekologiškai švaraus maisto technologijos;
- Ekosistemų ir klimato pokyčiai;
- Informacinės visuomenės technologijos;
- Piliiečiai ir valdymas žinių visuomenėje;
- Tautinio identiteto išsaugojimas globalizacijos sąlygomis;
- Moksliniai tyrimai, skirti nanotechnologijoms kurti;
- Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra, skirta branduolinių saugos bei radioaktyviųjų atliekų tvarkymo klausimams spręsti.

Dėl projektų rengimo konsultuoja:

- Aukštųjų technologijų plėtros programos projektai – dr. Vaiva Priudokienė, Mokslo skyriaus vyriausioji specialistė, tel.: (8 ~ 5) 264 72 60, el. p. vaiva@ktl.mii.lt;

- Prioritetinių Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros krypčių programos projektai – dr. Jolita Klimavičiūtė, Mokslo skyriaus vyriausioji specialistė, tel. (8 ~ 5) 264 72 60, el. p. lita@ktl.mii.lt

Projektai priimami LVMS Fonde adresu: A. Goštauto g. 12, 417 kab. Darbo laikas: I–IV – 8:30–17:30; V – 8:30–16:15.

Pagerbtas profesoriaus Kazio Daukšo atminimas

Vilniaus Universiteto Chemijos fakultete 2005 m. vasario 25 d. vyko mokslinė konferencija *Chemija 2005*, skirta pagerbti prof. Kazio Daukšo atminimą. Pažymėta jo gimimo 100-ųjų metinių sukaktis. Į mokslinę konferenciją susirinko visų Lietuvos aukštųjų mokyklų ir institutų chemikai, daug prof. K. Daukšą pažinojusių arba kartu su juo dirbusių žmonių, atvyko jo šeima. Per konferencijos pertrauką prie namo, kuriame gyveno prof. K. Daukšas, atidengta atminimo lenta.

Profesoriaus mokslinę veiklą apžvelgė Chemijos fakulteto dekanas prof. Rolandas Kazlauskas. Prisiminimais apie profesorių K. Daukšą dalijosi buvęs Lietuvos švietimo ministras Henrikas Zabulis, akademikas Leonas Simanavičius, *Kultūros barų* redaktorius Bronius Savukynas, poetas Algimantas Baltakis, VU mokslo reikalų prorektorius Juozas Vidmantas Vaitkus, dr. Juozas Butkevičius ir dr. Algirdas Končius.

K. Daukšas gimė Pakruojo rajono Sakalų kaime pasiturinčio ūkininko šeimoje. Nuo 1919 m. mokėsi Šiaulių valstybinėje gimnazijoje. 1925 m. baigęs gimnaziją, K. Daukšas įstojo į Lietuvos (nuo 1930 m. – Vytauto Didžiojo) universiteto Matematikos-gamtos fakulteto Fizikos-chemijos skyrių (atsiėjo Chemijos fakulteto tada nebuvo). 1931 m. baigęs studijas, dvejus metus dirbo Valstybinėje technikos-chemijos laboratorijoje, o nuo 1933 m. vėl grįžo į Universitetą, bet jau kaip Neorganinės ir analitinės chemijos katedros asistentas. 1936 m. K. Daukšas apgynė daktaro disertaciją, 1937–1938 m. stažavosi Graco (Austrija) aukštojoje technikos mokykloje, o 1939 m. apgynė habilitacinį darbą ir buvo paskirtas VDU Neorganinės ir analitinės chemijos katedros privatdocentu. 1940 m. su visu Matematikos-gamtos fakultetu persikėlė į Vilnių. Ten buvo išrinktas tos pačios katedros vedėju ir jai vadovavo iki 1981 metų. Profesoriaus buvo pirmasis 1945 m. spalio 10 d. darbą pradėjusio savarankiško Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto dekanas (iki 1946 m.) ir 1945–1946 m. – Vilniaus pedagoginio instituto (dabar – Vilniaus pedagoginio universiteto) Chemijos katedros pirmasis vedėjas. Kurį laiką dėstė chemiją Vilniaus dailės institute (1946–1948 m.). 1945–1956 m. – MA Chemijos ir cheminės technologijos instituto direktorius. K. Daukšas buvo Lietuvos aukštųjų mokyklų ir mokslo įstaigų darbuotojų profsąjungos organizacinio komiteto pirmininkas, beveik 25 metus (1958–1982 m.) – Dmitrijaus Mendelejevo chemikų draugijos Lietuvos respublikinės valdybos pirmininkas, aktyvus *Žinijos* draugijos valdybos narys, daugelio mokslinių tarybų pirmininkas ir narys.

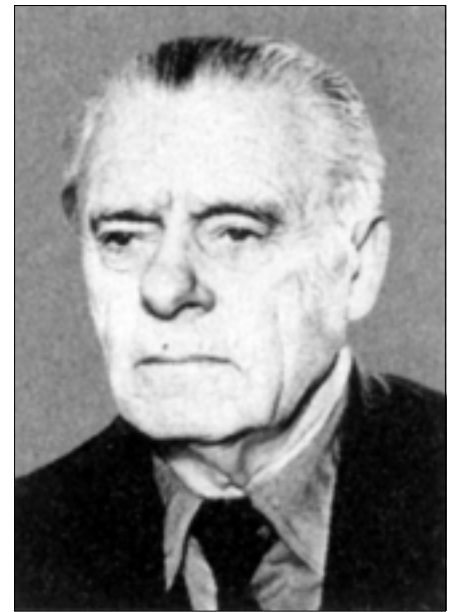
Prof. K. Daukšas – pripažintas universiteto analitikų mokyklos pradininkas.

Vienas ar kartu su kolegomis jis vadovavo 11 disertantų, kurių mokiniai, mokinių mokiniai ir jų mokinių mokiniai dabar sudaro didelį moks-

lininkų būrį – jame 59 daktarai ir 8 habilituoti daktarai.

Svarbiausia prof. K. Daukšo pedagoginio darbo kryptis – vadovėlių rašymas. Pirmą savo vadovėlį jis išleido Vytauto Didžiojo universitete. Padedamas studentų chemikų draugijos, dar pokariu, 1936 m., prof. K. Daukšas greitai tapo produktyviausiu lietuviškų chemijos vadovėlių autoriumi. Vienas ar kartu su kolegomis jis parašė 7 vadovėlius ir mokyimo priemones, kurios išleistos 13 leidimų maždaug po 40 tūkst. egzempliorių. Šios knygos atliko ir didelį lietuviškosios chemijos terminijos norminimo darbą; jį užbaigė Profesoriaus parašytas pirmasis lietuviškas aiškinamasis *Chemijos žodynas* (1960 m.). Šis žodynas beveik 30 metų buvo kiekvieno chemiko parankinė knyga, taip pat padėjusi susipažinti su chemijos terminais ir sąvokomis kitų specialybių mokslininkams, pedagogams...

Prof. K. Daukšas išspausdino 140 mokslo populiarinimo ir publicistinių knygų, brošiūrų bei straipsnių laikraščiuose ir žurnaluose. Du jo straipsniai Lietuvoje sukėlė tokią diskusijų audrą, kokios tarybiniais metais Lietuvos spaudoje ir visuomenėje dar nebuvo. Viename iš tų straipsnių jis pasisakė prieš megaliansinę santuoką, kai jaunuoliai kuria šeimą visiškai nekreipdami dė-

Profesorius Kazys Daukšas

Profesorius buvo neapalėniamas diskusijų virtuozas. Jis sugebėdavo pastebėti, išryškinti ir nelaukta apibendrinti silpnuosius priešingų teiginių, nukreipti visą diskusiją sau naudinga linkme. Jis pažerdavo tokių netikėtų, su oficialiaja to meto ideologija ir standartine mąstysena nesiderinančių minčių, kad dėl jų išpliekdavo karštos, ilgai nerimstančios diskusijos paskaitų salėse ir spaudoje. Diskusijų ir viešojo žodžio pomėgis nuvedė prof. K. Daukšą ir į žinomiausių Lietuvos lektorių gretas.

Profesorius buvo vienas aktyviausių *Neringos* kavinėje susibūrusio neformalaus Vilniaus inteligentų klubo narių. Prie „profesorių“ stalo nebūdavo jokių diskusijos temų tabu, o apie patį vadinamąjį „profesorių“ stalą, prie kurio mėgdavo sėdėti K. Daukšas, Aleksys Churginas, Benjaminas Gorbulskis... dar ir dabar pasakojamos legendos.

Profesoriaus pomėgis buvo gaminti tuo metu mažai kam žinotus vermus ir jų suvenyriniais buteliukais apdovanoti draugus, kolegas, patikusius žmones.

Tikslųjų mokslų atstovai, skirtingai nuo politikų, rašytojų, aktorių, nedažnai išgarsėja tarp ne savo specialybės žmonių. Retos išimtis, tik patvirtinančios šią taisyklę, – arba didelių atradimų autoriai, savo darbais iš esmės pakeitę žmonių kasdienio gyvenimo būdą ir dėl to minimi viso pasaulio vadovėliuose, arba žmonės, įvairiopa veikla išsi-
veržę iš savo mokslo rėmų, turėję didelę įtaką visuomenės mąstysenai, vadinamajai viešajai nuomonei. Būtent antrajai mokslininkų grupei ir priskirtinas profesorius K. Daukšas.

Buvęs ilgametis Lietuvos mokslų akademijos prezidentas Juozas Matulis yra pasakęs: *Profesorius K. Daukšas – tai toks fenomenas, kokių mūsų visuomenėje daugiau nėra.*

Profesorius K. Daukšas mirė 1985 m. gruodžio 18 dieną. Palaidotas Antakalnio kapinėse.

Pagal Zenono Mačionio knygą „Profesorius Kazys Daukšas“ parengė Jolanta Raudonienė

Atminimo lenta chemikui prof. Kaziumi Daukšui

mesio į interesus, sveikatą ir socialinę padėtį, vien tik iš meilės. Straipsnis labai papiktino rašytojus Mykolą Sluckį, Juozą Baltušį ir daugybę gryniosios meilės šalininkų. Tačiau jie niekaip negalėjo sugriauti Profesoriaus argumentų.

Antrajame straipsnyje prof. K. Daukšas kritikavo tuo metu ypač išpopuliarėjusią kolektyvinių sodų maniją. Jis teigė, kad kapstymasis sode – tai visiškai nenašus darbas, atitraukiantis žmogų nuo kultūringesnių laiko leidimo būdų: knygų skaitymo, visuomeninės veiklos, diskusijų, teatrų ir koncertų lankymo. Šis straipsnis užrūstino šimtus tūkstančių sodininkų.

Gedimino Žemlicko nuotrauka

Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo valdybos 2005 m. kovo 1 d. nutarimas Nr. 2 1 priedas				
2005 M. FONDO LĖŠŲ, SKIRTŲ MOKSLUI IR STUDIJOMS REMTI, PASKIRSTYMAS PAGAL VEIKLOS KRYPTIS				
Eil. Nr.	Paramos kryptys	Fondo nuostatų punktas	Paskirstytos Fondo lėšų dalys	
1	Fondo inicijuoti moksliniai tyrimai (programos):	5.1		
	1.1. Aukštųjų technologijų plėtros programa			24,7 proc.
	1.2. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros prioritetingų krypčių programa			29,7 proc.
	1.3. Skirtingų mokslo krypčių tyrimus jungiančios inicijuotos mokslo programos (iš jų sutartiniai įsipareigojimai ir pagal Europos mokslo fondo tyrimų tematikas)		6,0 proc.	
2	Mokslininkų grupių ar atskirų mokslininkų pateiktiems mokslinių tyrimų projektams	5.2	9,6 proc.	
3	Ūkio subjektų užsakymu mokslo ir studijų institucijų vykdomiems tyrimams	5.3	6,5 proc.	
4	Mokslo ir studijų institucijų moksliniams tyrimams, įgyvendinamiems pagal tarptautines sutartis:	5.4	13,6 proc.	
	4.1. EUREKA			
	4.2. COST			
	4.3. NATO ir kiti			
	4.4. Europos mokslo fondo kvietimu			
5	Mokslo konferencijos, simpoziumai ir kiti renginiai	5.5	1,2 proc.	
6	Mokslinės monografijos ir kiti moksliniai veikalai	5.6	1,5 proc.	
7	Doktorantų vykdomi tyrimai	5.7	5,2 proc.	
8	Fondo valdybos narių ir Fondo ekspertų ekspertiniam vertinimui apmokėti		2,0 proc.	
	Iš viso		100,0 proc.	

Šiaulių universitetas: dailės galerija

Šiaulių universiteto dailės galerija buvo įsteigta 1999 m. viduryje skulptoriaus prof. Aloyzo Toleikio iniciatyva. Tokios įstaigos poreikis buvo jaučiamas seniai, nes miesto dailės galerija ir mažesnė *Laiptų* galerija nebegalėjo patenkinti didelio dailę studijuojančio jaunimo būrio noro viešai rodyti savo kūrybą. Tokiu būdu mieste veikia trys dailės galerijos, formuojančios ir jau turinčios savąsias kryptis.

Universitetinės galerijos pagrindinė užduotis – parodyti, atskleisti, ugdyti savosios mokyklos dėstytojų ir auklėtinių kūrybą. Ji tampa ir savotiška mokomąja baze, čia užsimezga dėstytojo ir studento kūrybinis dialogas, neretai peraugantis į diskusiją. Antra vertus, galerijoje neapsiribojama vien savaisiais – kviečiami ir kiti miesto dailininkai, taip pat užmezgami ryšiai su kitų Lietuvos miestų dailininkais. Stengiamasi pasikviesti labai įvairių kūrėjų, ne tik pripažintų, bet ir debiutuojančių. Rengiamos ir užsienio šalių – Lenkijos, Latvijos, Rusijos Federacijos atstovų ekspozicijos.

Dailės galerija turi dvi ekspozicijų sales, kartais viena paroda užima dvi patalpas. Tačiau dažniausiai veikia dvi ekspozicijos – mažoji salė paprastai atiduodama studentams. Per metus vidutiniškai surengiama iki 35–40 parodų. Jų sąrašas gana įvairus ir išpūdingas. Štai 2004 m. buvo surengtos šiauliečių dailininkų Sigitos Prancuičio ir Voldemaro Barakauskos, doc. Bonaventūro Šalčio tapybos, Arūno Vasiliausko akvarelės parodos, vilniečių Mikalojaus Povilo Vilučio ir Nijolės Vilutienės garfikos, J. Jankutės scenografijos ekspozicijos. Buvo parodyti bronzos liedinimo simpoziumų Vilniuje 2001–2004 m. darbai. Dviejose parodose parodyti paryžiečio Žibunto Mikšio ekslibrisai ir dovanotos universitetui knygos. Tapybos ir fotografijų parodą surengė Gerhardas Špilgius (Gerhard Spilgies) iš Vokietijos. Buvo rodomi naujausi tekstilės kūriniai, tarp jų ir Kauno dailininkų, nemažai – fotografijų parodų. Būta ir eksperimentinio pobūdžio ekspozicijų: Salomėjos Jastrumskytės konceptualios fotografijos paroda *Metafizinio namo sekimas*, Fluxus ir Telšiuose Fluxus, doc. Irenos Burneckienės floristikos darbų paroda.

Sudarytas planas 2005 metams. Jau veikė telšie-

Šiaulių universiteto dailės galerija

čio Romualdo Inčirausko skulptūrų paroda, atidaryta doc. Nijolės Sitonytės tapybos ant šilko paroda. Numatytos vilniečio Aleksandro Vozbino tapybos, Liublino universiteto dėstytojo grafiko Gžegožo Mazureko (Grzegorz Mazurek) kūrybos konceptuali paroda *Kičas*. Šalia tradicinių tapybos, grafikos, skulptūros, fotografijos, piešinių bus tekstilės, odos dirbinių, dizaino ir kitų ekspozicijų.

Netenka čia minėti studentų, moksleivių pasirodymų – visos ekspozicijos įsilieja į savitą mokymo procesą, tradicinių, modernių ir eksperimentinių parodų buvimas leidžia lyginti, diskutuoti, ginčytis apie šiuolaikinę meno pasaulio padėtį.

Dailės galerija yra labai patogioje miesto vietoje, pačiame centre, ji gausiai lankoma. Galerijoje vyksta diplominių darbų gynimai, naujų knygų aptarimai, minėjimai, kiti kultūros renginiai. Tačiau pagrindine veiklos sritimi buvo ir lieka parodų rengimas, jų aptarimai.

Universitetinė dailės galerija – naujas reiškinys Lietuvoje, ir jos šešerių metų patirtis gali būti naudinga kitoms mokykloms. Mes čia nekalbame apie Vilniaus Dailės akademijos galeriją, kuri – savaime suprantamas tokio pobūdžio mokyklos padalinys. Tuo tarpu universiteto sistemoje galerija susiduria su daugybe problemų. Pirmiausia kyla klausimas, ar tai viso universiteto padalinys, ar tik Menų fakulteto ir dailės katedrų reikalas. Nors ir keista, bet dailininkams nuolat tenka įrodinėti tokio padalinio reikalingumą. Iškyla ir materialinių klausimų, prestižiškumo, kultūrinio statuso problemų. Visi šie klausimai, žinoma, egzistuoja, pasitaiko abejotinių sprendimų, ne visos parodos būna aukšto estetinio ir etinio lygio. Nelengvai sprendžiami finansiniai reikalai.

Savo egzistavimu universiteto galerija jau įsiterpė į miesto svarbių kultūrinių įstaigų gretas, daugelio naujų parodų atidarymai tampa švente, kurioje dalyvauja miesto vadovai ir svečiai. Tuo pačiu galerija tampa ne tik universiteto, bet ir miesto reprezentantu.

Šiaulių universiteto dailės galerija – pavyzdys kitoms aukštosios mokykloms. Neseniai dailės galerija įsteigta Vilniaus pedagoginiame universitete, tikėtina, kad jų atsiras ir kituose. Bręsta laikas, kai aukštoji mokykla be savosios dailės galerijos, muziejaus ar kitaip pavadinto, bet panašaus pobūdžio kultūros padalinio, nebus visavertė.

Prof. habil. dr. Vytenis Rimkus

Kviečiame

Lietuvos Ignoto Domeikos draugija ir Lietuvos mokslų akademijos biologijos, medicinos ir geomokslų skyrius maloniai kviečia dalyvauti Lietuvos Ignoto Domeikos draugijos metiniame susirinkime. Tema: *Senieji Domeikų giminės dvarai. Trys Dangul herbo šakos: bandymas jas pažinti.*

Pranešėjas – Algimantas Grigelis.

Renginys vyks 2005 m. balandžio 13 d. (trečiadienį) 15 val. Lietuvos mokslų akademijos Mažojoje salėje (Gedimino pr. 3, Vilnius). Telefonas pasiteirauti: (8 ~ 5) 2614 011, 2623 704. El. paštas: grigelis@geo.lt

Stazuotis aplinkos apsaugos srityje – į Vokietiją

DBU (*Deutschen Bundesstiftung Umwelt* – vok. k. *Vokietijos aplinkos apsaugos ugdymo*) fondo Baltijos šalių programa: jaunieji mokslininkai iš Baltijos regiono valstybių tyrinėja Vokietijos mokslo įstaigose. 25 DBU fondo stipendiatų iš Baltijos valstybių ir Kaliningrado srities stazuotė prasidėjo įvadiniu seminaru Osnabriuke 2005 m. sausio 31 d. Jaunieji mokslininkai apsilankė fondo būstinėje ir Aplinkos komunikacijos centre; ten apžiūrėjo gausias aplinkos inovacijų ekspozicijas.

Aplinkos apsauga negali apsiriboti valstybių sienomis, – sveikindamas naujuosius stipendiatų seminaro metu pabrėžė DBU fondo generalinis sekretorius dr. Fricas Brikvedė (Fritz Brickwede). – *Todėl mūsų stipendijos programos, skirtos ne tik vokiečiams, bet ir Rytų Europos jauniems mokslininkams, yra investicija į tarpregioninės aplinkos apsaugos ateitį.*

DBU fondo Baltijos valstybių programa siūlo stipendijas trumpalaikėi

stazuotei, praktikai įmonėje, tyrimo įstaigoje ar doktorantūros studijoms Vokietijos Federacinėje Respublikoje. Pretenduoti gali aplinkos apsaugos (ir su ja susijusias) problemas tiriantys įvairių kryptių magistrantai, absolventai, doktorantai iki 32 metų amžiaus. Ypač sveikintini tarpdisciplinai ir inovatyvus tyrimai, apimantys kelias mokslo šakas.

Stipendijos trumpalaikėms stazuotėms skiriamos 3–12 mėnesiams. Pretendentai turi pateikti *Curriculum Vitae* (vokiečių arba anglų k.), diplomo ir išrašo kopiją, trumpą projekto aprašymą, detalią darbo programą. Jei imanoma, atitinkamos mokslinio tyrimo institucijos įmonės ar įstaigos Vokietijoje sutikimą. Stipendijos doktorantūrai bus skiriamos iki 36 mėn. laikotarpiui. DBU fondas jau yra parėmęs 191 stipendiją jauniems mokslininkams iš Rytų Europos valstybių.

Gvidas Mazgelis

LIETUVOS ENERGETIKOS
INSTITUTAS

skelbia viešą konkursą šioms pareigoms užimti:

Medžiagų tyrimų ir bandymų laboratorijos Plazminių technologijų sektoriaus vadovo;

vyresniojo mokslo darbuotojo Branduolinių įrenginių saugos laboratorijoje (2 et.);

vyresniojo mokslo darbuotojo Degimo procesų laboratorijoje (1 et.);

mokslo darbuotojo Energetikos kompleksinių tyrimų laboratorijoje (1 et.);

jaunesniojo mokslo darbuotojo Atsinaujinančių energijos šaltinių laboratorijoje (1 et.);

jaunesniojo mokslo darbuotojo Hidrologijos laboratorijoje (1 et.);

jaunesniojo mokslo darbuotojo teisės srityje Informacijos skyriuje (1 et.)

Dokumentus – prašymą direktoriaus vardu, mokslo laispių liudijančio dokumento kopiją, gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymą, mokslo darbų sąrašą per pastaruosius 5 metus – iki šių metų balandžio 21 d. pateikti studijų administratorei adresu: Breslaujos 3, LT-44403 Kaunas; 233 kab., tel. (8 ~ 37) 401 809.

Direktorius

ŠIAULIŲ
UNIVERSITETAS

skelbia viešą konkursą eiti pareigas šiose katedrose ir mokslo centruose:

Edukologijos fakultete:

Psichologijos katedroje – profesorius (0,5 etato), docento (0,25 etato);

Fizikos ir matematikos fakultete:

Aplinkotyros katedroje – docento (1 etatas);

Matematikos katedroje – docento (1 etatas);

Menų fakultete:

Taikomosios dailės ir technologijų katedroje – lektoriaus (1 etatas);

Tapybos katedroje – asistento (1 etatas);

Socialinių mokslų fakultete:

Ekonomikos katedroje – lektoriaus (2 etatai), lektoriaus (2 po 0,5 etato);

Viešojo administravimo katedroje – asistento (1 etatas);

Technologijos fakultete:

Informacinių technologijų katedroje – lektoriaus (1 etatas), asistento (1 etatas);

Biologinių tyrimų moksliniame centre – vyresniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato);

Šiaurės Lietuvos istorijos centre – vyresniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato).

Dokumentai priimami tris savaites po konkurso paskelbimo spaudoje dienos adresu: Šiaulių universiteto Personalo skyrius, Vilniaus g. 88, LT-76285 Šiauliai; telefonai pasiteirauti: (8 ~ 41) 595 750, 595 751.

Šiaulių universiteto dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestavimo ir konkursų pareigoms eiti nuostatai pateikti Universiteto interneto tinklalapyje: <http://www.su.lt> *Struktūra/ Administracija/ Tarnybos ir skyriai/ Personalo skyrius/ Atestacija ir konkursai.*

Rektorius

Šiaulių universiteto dailės galerijos eksponatas – Romualdo Inčirausko „Septynšakė žvakė“

Kovo 15 d. prie Lietuvos banko pastato Vilniuje, Totorių gatvėje, jau iš ankstyvo ryto eilutėje nekantriai trypčiojo gerokas būrys žmonių. Nesunku buvo spėti, kad tai numizmatai, savo rinkinius ir kolekcijas norintys papildyti dar viena meniškai nukaldinta 50 litų progine moneta, skirta Kernavei. Tai serijos *Lietuvos istorijos ir architektūros paminklų* taša.

Naujosios monetos pristatymas buvo surengtas šiuo atveju pačioje tinkamiausioje vietoje – Kernavės archeologijos ir istorijos muziejuje. Į renginį atvyko Lietuvos banko valdybos pirmininkas Reinoldijus Šarkinas, Širvintų rajono meras Vytautas Šimonėlis, dalyvavo Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direktorijos direktorius Saulius Vadišis, jau daug metų Kernavės archeologiniams tyrimams vadovaujantis Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Archeologijos katedros vedėjas prof. Aleksiejus Luchtanas, kiti archeologai, istorikai, Lietuvos banko atstovai ir žurnalistai.

Kaip savo kalboje pasakė Lietuvos banko valdybos pirmininkas R. Šarkinas, 41-oji Lietuvos banko išleista progine moneta prisideda prie šio unikalaus UNESCO pasaulio paveldo objekto įamžinimo lietuviškų pinigų istorijoje. Pristatydama naująją Kernavei skirtą monetą, R. Šarkinas papasakojo apie Lietuvos banko leidybos tradicijas ir tolesnius planus.

Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direktorijos vadovas S. Vadišis teigė, kad Kernavė – tai ne vien keturi piliakalniai ir gražus kraštovaizdis. Didžiausia Kernavės vertė glūdi po žeme, ir būtent dėl šios išskirtinės vertės 2004 m. Kernavė buvo pripažinta trečiuoju pasaulio kultūros paveldo objektu Lietuvoje – po Vilniaus senamiesčio ir Kuršių nerijos.

Kernavės kultūrinį rezervatą sudaro 18 nekilnojamojo kultūros vertybių. Saugomi 5 Kernavės piliakalniai, senojo miesto ir bažnyčios vieta, Kriveikiškio piliakalnis ir kapinynas. Archeologiškai kol kas iširta maždaug 1,5 proc. saugomos teritorijos.

Senovės ir dabarties sąsaja

Proginės monetos autorius dailininkas Gediminas Paulauskis susieja gilią senovę su dabartimi. Averse pavaizduota XIV a. pabaigos senovinė lietuviška moneta, kurioje nukaldintas Vytis – didžiojo kunigaikščio ir valstybės simbolis. Šios aukštos prabos sidabrinės monetos prieš 5 metus buvo rastos tyrinėjant Kriveikiškio kapinyną. Manoma, kad tokios monetos 1387–1390 m. buvo kaldinamos Vilniuje, Žemutinės pilies teritorijoje veikusioje pinigų kalykloje. Viršutinėje progines monetos dalyje užrašas *LIETUVA*, o apatinėje – *50 LITU*. Kairiojoje dalyje yra *VĮ Lietuvos monetų kalykla* ženklas, o dešiniojoje – data 2005.

Monetos reverse – Kernavės piliakalniai ir Pajautos slėnis. Šie objektai suvokiami kaip XIII–XIV a. Lietuvos politinis, administraci-

Kernavei skirta progine moneta

Kernavei skirta progine moneta

Lietuvos banko valdybos pirmininkas Reinoldijus Šarkinas ir Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direktorijos direktorius Saulius Vadišis pristato progine monetą

nis ir gynybinis centras. Viršuje užrašas – *KERNAVE*, apačioje – *UNESCO PASAULIO PAVELDAS*. Monetos briaunoje serijos pavadinimas – *ISTORIJS IR ARCHEOLOGIJOS PAMINKLAI*.

Numizmatai žino, o kitiems skaitytojams priminsime, kad naujoji progine moneta nukaldinta iš 925 prabos sidabro, kokybė *proof*, skersmuo 38,61 mm. Masė 28,28 g. Monetos paviršius veidrodinis, o reljefas matinis. Tiražas – 2 tūkst. vienetų. Nukaldino *VĮ Lietuvos monetų kalykla*. Monetos kaina – 75 litai, o su reprezentacine dėžute – 90 litų.

Kartu su naująją progine moneta Lietuvos bankas išleido ir lankstinuką, kuriam tekstą parašė prof. A. Luchtanas.

Kaip buvo sukurta pirmoji lietuviška progine moneta

Daug vandens nutekėjo, kol Lietuvoje buvo nukaldinta pirmoji progine moneta.

Priminsime, kad 1922 m. rugsėjo 9 d. Lietuvos Steigiamasis Seimas priėmė Lito įstatymą, kuris numatė, kad Lietuvos tautinė valiuta bus litas. Iš lotyniško Lietuvos vardo *Lituania* buvo padarytas naujadaras – litas, be kurio dabar lyg ir neįsivaizduojame Lietuvos valstybingumo. Bent taip buvo iki šiol. Įvedus eurą, matyt, bus kitaip.

Pirmieji Lietuvos Respublikos popieriniai litai ir popieriniai centai buvo spausdinami Berlyne. Prasto popieriaus ir prastokos poligrafijos pinigai buvo visiškai nesaugūs, tad nieko nuosta-

baus, kad labai greitai buvo susirūpinta kaldinti ir pirmąsias lietuviškas metalines monetas. Nuo sumanymo iki pirmųjų monetų pasirodymo spėjo prabėgti beveik treji metai, nes buvo laukiama, kol litas įsitvirtins pasaulyje, vadinasi, tie keleri metai buvo ir lietuviško pinigų brandinimo metai.

Lietuvos banko valdybos pirmininkas prof. Vladas Jurgutis, kuris ir laikomas Lietuvos lito „tėvu“, 1925 m. užsakė kurti pirmąsias lietuviškas monetas. Matyt, vyko uždaras konkursas, nes dalyvavo tik keli dailininkai. Antanas Aleksandravičius sukūrė daug klasikine ornamentika puoštų monetų, ko gero, pats sugalvojęs ir nominalus. Pasiūlė ir 3 litų monetą, o tai nėra įprastas dalykas.

Vertinimo komisija skyrė pirmenybę Juozo Zikaro sukurtooms monetoms, tačiau tuo metu Lietuvoje įgyvendinti jo pasiūlymą buvo neįmanoma. Sidabrinės monetos – 1, 2 ir 5 litų nominalo – buvo užsakytos kaldinti Londono karališkoje monetų kalykloje. Smulkesnieji centai (iš vario-aliuminio lydinio) buvo kaldinami Birminghamo kalykloje. Taigi pirmosios Lietuvos Respublikos monetos apyvartoje pasirodė 1925 metais.

Kadangi ilgai niekaip neįvyko pradėti stiegti, pirmąsias 1 cento ir sidabrinės 1 lito monetų, susirūpinta steigti nuosavą monetų kalyklą. Lietuvos „laikinojoje“ sostinėje Kaune, *Spindulio* spaustuvės patalpose, 1936 m. pradėjo veikti monetų kalykla, kurioje pradėtos spausdinti naujo pavirzdžio monetos. Tiesa, 1 lito monetos buvo spausdinamos iš Londono atsivežtais spaudais. Išleistas naujo nominalo – 2 centų – monetos, taip pat 5 litų moneta su daktaro Jono Basanavičiaus portretu ir 10 litų moneta su Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto portretu.

Pagaliau pribrendo laikas kaldinti ir pirmąją lietuvišką progine monetą. 1938 m. Lietuvoje buvo minima Nepriklausomybės 20 metų sukaktis. Ta proga ir buvo nukaldinta labai meniška 10 litų sidabrinė moneta. Averse buvo Lietuvos prezidento Antano Smetonos atvaizdas, o reverse – Gedimino stulpai. Proginė moneta turėjo didelę paklausą, tad nors jos buvo nukaldinta 100 tūkst. vienetų, labai greitai dingio iš apyvartos.

Šiomet sulauksime dar keturių proginių monetų

Šiais metais pasirodys dar keturios proginės Lietuvos banko monetos. Tai bus sidabrinės monetos, skirtos kardinolui Vincentui Sladkevičiui, Lietuvos nacionaliniam muziejui, Didžiojo Vilniaus Seimo 100-mečiui ir Valdovų rūmams skirtoji 500 litų auksinė ir 1 lito apyvartinė monetos.

Gražvydas Kantvydas

Vilniaus universiteto Archeologijos katedros vedėjas Aleksiejus Luchtanas pasakoja apie ilgamečius Kernavės archeologinius tyrimus

Dailininko Gedimino Paulauskio sukurti gipsiniai progines monetos modeliai

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**

Kalbos redaktorė **Rūta Krasnovaitė**

Stilistė **Jūratė Veniūtė**

Dizaineris **Valdas Balciukevičius**

Patarėjai: **V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas, D. Stančienė, A. Targamadžė, E. K. Zavadskas.**

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel/faks. (8 ~ 5) 212 12 35

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja.

Perspauddinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniškės g. 21, 2004 Vilnius